

Prest?

Dette nummeret vier vi i sin helhet til en stor praktisk-teologisk begivenhet: Utgivelsen av den første boka i pastoralteologi i Norge siden 1969, Halvard Johannessens *Prest. Kilder- Mandat-Funksjon-Formål* (Oslo: Cappelen Damm Forskning 2026). Boka er resultat av tjue års undervisning og forskning i pastoralteologi, noe Halvard Johannessen har drevet med først på Det praktisk-teologiske seminar, seinere på Det teologiske fakultet, UiO.

Johannessen mener at behovet for en ny pastoralteologi springer ut fra samtidas store forvirring om presterollen. De kirkelige reformene har skapt endra maktforhold der prestens mandat ikke lenger er gitt. Ekklesiologien i Den norske kirke er uklar etter demokratiseringsprosessene som har pågått i mange tiår. Flere teologiske spørsmål står på spill, ikke bare embetsteologiske, og disse spørsmåla reflekteres også i populærkulturen der presten mer eller mindre framtrer som en komisk figur.

Alt i alt er denne boka en brannfakkell som allerede har skapt debatt i Den norske kirke, og som våre lutherske naboland også har blitt oppmerksomme på. Luthersk embetsteologi trenger åpenbart å nytenkes i form av et stort hermeneutisk og teologisk arbeid som tar utgangspunkt i vår egen tid.

Vi er så heldige å ha fått tre av bidragene fra lanseringen av boka på Det teologiske fakultet 21. januar. Vi gjengir først Halvard Johannessens egen presentasjon. Kirkerådsleder Harald Hegstad, som også er gjenstand for en del kritikk i boka, leverte et ikke uventa kritisk gjensvar, men løfter også opp viktige problemstillinger. Julie Sundal som er kapellan i Nordberg menighet, ga et bidrag fra en nyutdanna prests perspektiv.

Først eller sist, alt ettersom, har vi fått en ekklesiologisk veteran, Sevat Lappegard, som i mange år underviste på Det praktisk-teologiske seminar og deretter var prost i Sør-Østerdalen prosti, til å omtale boka. Lappegard ble så begeistra at han ba om spalteplass til å skrive en lengre bokpresentasjon, noe han selvsagt fikk.

Med dette håper vi å videreføre debatten i enda et forum.

Merete Thomassen
redaktør

Magasin

Rolleklarhet: På jakt etter en koherent tenkning om presterollen

Presten har vært en del av det norske samfunnet i uminnelige tider. Nettopp av den grunn tas presterollen gjerne for gitt i kirke og samfunn så vel som i teologien. Samtidig har presterollens ytre rammebetingelser vært i stor endring de siste tiårene. Dette påvirker rollen i ulike retninger, og samtidig finnes det lite prinsipiell refleksjon over presterollens mandat og særpreg. Resultatet er en presterolle som knaker i sammenføyningene. Rolleklarheten skaper over tid et behov for en teoretisk gjennomtenkning på jakt etter en mer koherent rolleforståelse i teori og praksis. Dette er kort fortalt min motivasjon for å skrive boka *Prest: Kilder-Mandat-Funksjon-Formål*, som ble publisert like før jul.

I det følgende skal jeg først gjøre kort rede for hvordan kirkelige reformer har endret rolleforståelsen etter årtusenskiftet, og vise hvordan en del av endringene kan føre til rolleklarhet. Professor og kirkerådsleder Harald Hegstad, som også bidrar i dette nummeret, er en av de få som har bidratt til utviklingen teologisk teori om presterollen i denne perioden. Jeg vil derfor plassere min egen konsepsjon av presterollen i forhold til Hegstads tjenesteteologi. Siste del av artikkelen vil gå videre inn i prosjektet *Prest* som en teoretisk utforskning av presterollen i vår tid.

Kirkepolitiske reformer av prestetjenestens rammebetingelser

I nesten 400 år var teologisk embetseksamen påkrevd for å kunne bestige landets prekestoler. Nå hadde både utdanningens lengde og innhold variert siden kravet ble innført i 1629, og unntak fra regelen om embetseksamen var heller ikke helt nytt (Sørli 2025, s. 120-128). Den første reformen som påvirket presterollen etter årtusenskiftet bestod i at selve regelen om standardisert kompetanse ble endret i år 2000, ved at man fikk regelfestede unntak fra kravet om cand.theol.-grad for prester. At man ikke lenger kunne vite hvilken formell kompetanse en prest hadde, førte både til en pluralisering av rolleforventninger og fikk konsekvenser for forståelsen av presterollen som profesjon. Kravet om standardisert profesjonsutdanning er et kjennetegn på en profesjon i det moderne samfunnet (Christoffersen 2005, s. 18-21). Trosopplæringsreformen i 2003 innebar at kirkas undervisningsansvar, som lå til prest og kateket, ble delt med nye stillinger. Reformen gav flere kolleger og flere å samarbeide med om overlappende oppgaver. Prostereformen i 2004 gav prostene større innflytelse som arbeidsgiver over prestene, utvidet prestenes tjenestedistrikt fra sognet til prostiet, og svekket sogneprestenes selvstendighet og stedbundethet. I 2010 gikk Bispemøtet bort fra begrepet «kirkas embete» til fordel for «tjenesteteologien» som hadde blitt utfoldet i Hegstads bok *Den virkelige kirke*. Bispemøtet postulerte på dette grunnlaget at prest og diakon var to distinkte tjenester basert på hvert sitt teologiske grunnlag og nådegave (BM 03/10, jf. Hegstad 2009, s. 127-130). Samtidig skulle prestene fortsatt utøve diakonale oppgaver som sjelesorg, veiledning og kirkelig omsorgsarbeid. Det var med andre ord ikke to helt distinkte roller i praksis.

I 2011 kom gudstjenestereformen, båret idealer om involvering, fleksibilitet og stedenegengjøring. Reformen utvidet prestens rolle i gudstjenesten fra å være predikant og liturg til også å bli prosjektleder for lokale gudstjenesteteam. Tiden til koordinering, samhandling og møter økte sammen med behovet for gode samarbeidsevner (Sirris 2022, s. 81). Bortfallet av boplikten i 2015 løsnet prestens fysiske bånd til sin lokalmenighet, mens arbeidstidsreformen som kom året etter svekket ramme-

betingelsene for prestens tilgjengelighet ytterligere. Prestene mistet sin «særlig uavhengige stilling», og ble i større grad ordinære arbeidstakere med tydeligere vern rundt egen fritid. Men når presterollen fortsatte å henge ved når presten tok fri, oppstod en ny kilde til uklarhet i spennet mellom lovregulert arbeidstid og ordinasjonsforpliktelse. I 2017 ble det historiske skillet mellom stat og kirke implementert, som innebar et farvel med prestens rolle som statlig tjenesteperson. Det fjernet den gamle dobbeltheten i det å være både Kongens og evangeliets embetsmann, men skapte ny usikkerhet når det gjaldt hvilken rolle prestene skulle komme til å ha i rettssubjektet Den norske kirke. I 2021 innførte kirka standardiserte krav til de som søkte alternativ kvalifisering. Den krevde halvparten så mange studiepoeng som profesjonsstudiet og rekrutterte raskt bedre. Samtidig valgte kirka å opprettholde unntaksbestemmelser også for den alternative kvalifiseringsveien, noe som ikke gjorde pluraliseringen av rolleforventninger mindre. Bispemøtets bestemmelse om å gå bort fra begrepet «ordinasjon» til fordel for «vigsling» av prester i 2023, sidestilte presten med andre vigslende roller, samtidig som presten fortsatt hadde et helhetsansvar de andre manglet. Også her medførte endringen en form for rolleklarhet som er karakteristisk for flere av de siste års reformer: Språklig sett blir rollen mindre distinkt, samtidig omtales alle tjenester som mer distinkte og som sidestilte med hverandre. Dessuten fortsetter prestens helhetlige ansvarsområde å overlappe med blant annet kateket og diakon. Hvordan skal prestens forhold til de ulike tjenestene forstås?

Spørsmål til tjenesteteologien

Bispemøtets overgang fra embetsteologi til tjenesteteologi i 2010 skjedde i forbindelse med uttalelsen om diakontjenesten i Den norske kirke, og var påvirket av Hegstads *Den virkelige kirke* (2009). Mine spørsmål til tjenesteteologien reises dels i møte med den kirkelige virkeligheten. Prestens tjeneste er i praksis ikke helt distinkt fra andre tjenester. Som kateketen har presten ansvar for å lære evangeliet, og som diakonen har presten ansvar for å utøve sjelesorg, presten samarbeider med mange i utøvelsen av sin tjeneste (Johannessen 2025, s. 151-154). Alle vigslende er ledere innenfor samme virksomhetsområde og samtidig har presten et

helhetlig ansvar for det samme (Johannessen 2025, s. 155-168). Det kirkelige ansvarsområdet er ikke et uavgrenset mangfold av individuelt bestemte tjenester slik tjenesteteologien kanskje kan gi inntrykk av, men snarere noen ganske få typer praksiser; å forkynne og lære evangeliet, forvalte sakramentene i ritualer og gudstjenester, å utøve sjelesorg og annet omsorgsarbeid, og gjennom dette bygge og lede menighetens liv. Virksomheten fordrer selvsagt økonomer, administratorer, renholdere, arkitekter, saksbehandlere og mye annet. Men det gjør ikke disse oppgavene spesifikt kirkelige. De er nødvendige for enhver moderne virksomhet. Å lære evangeliet, utøve sjelesorg eller å døpe, er derimot distinkt kirkelige oppgaver. I dette ligger også en uklarhet i tjenesteteologiens påstand om at alle døpte er kalt til spesifikke kirkelige tjenester i kraft av deres nådegaver. Hvordan skal visjonen om et mangfold av tjenester operasjonaliseres i praksis? Samtidig reiser tjenesteteologien også teoretiske spørsmål. Spørsmålet handler også om bruken av de bibelske kildene. Visjonen om et mangfold av tjenester utvikles primært fra legememetaforen vi finner i 1 Kor 12. Men ingen av evangeliene nevnes i argumentasjonen om kirkas tjenestemønster (Hegstad 2009, s. 125-148). Det etterlater et teoretisk romrom knyttet til forståelsen av Kristi oppdrag i refleksjonen om presterollen og de andre kirkelige tjenestene. Boka *Prest* forsøker i praksis å adressere dette, og den forsøker også å adressere det jeg oppfatter som tjenesteteologiens manglende bibelfaglige forankring. . For eksempel blir det bibelske utgangspunktet for forskjellen mellom prestetjeneste og det allmenne prestedømme tilslørt, slik at begge deler handler om å gjøre tjeneste i menigheten (Hegstad 2009, s. 144). Her viser bibelforskningen oss at det er egentlig tale om to ulike greske ord for prest som betyr ulike ting. Mangel på bibelfaglig forankring kan gi altså opphav til en teoretisk uklarhet, som i neste omgang kan bidra til praktisk uklarhet i den grad uklarheten overføres til kirkelig organisering. Nå vil en praktisk teolog selvsagt ikke ha sin spisskompetanse i bibelfag. Men den bibelfaglige kompetansen fra profesjonsstudiet er gjerne både nødvendig og tilstrekkelig i det praktisk-teologiske arbeidet. Samtidig bør bibelfaglige innsikter, i den grad det er mulig, kvalitetssikres av bibelforskere (Johannessen 2025, s. 14).

I det foregående har jeg redegjort for noen av de praktiske rolleendringene og medfølgende rolleuklarheter som har utfoldet seg i kjølvannet av kirkepolitiske reformer siden 2000. Vi har deretter sett på Hegstads tjenesteteologi, som er et ganske sjeldent bidrag i samme periode til en teoretisk helhetsskolepsjon av kirkas tjenestemønstre. Samtidig etterlater også tjenesteteologien en del uklareheter vedrørende presterollen. . *Prest* forsøker å adressere disse uklarehetene, eksplisitt og implisitt, i en søken etter teoretisk og praktisk koherens i rolleforståelsen. Det første trinnet i dette prosjektet var å gå tilbake til kildene, ved å se hvordan kirkas autoritative skrifter kan bidra til et utgangspunkt for teoriutvikling.

Ad fontes: Et forsøk på å etablere en teologisk profesjonsteori om presterollen

Prestetjenestens prinsipielle grunnlag finnes fremfor alt i Den norske kirkes læregrunnlag, Bibelen og dernest bekjennelsene. Det første problemet jeg støtte på i arbeidet med kildene var at deres historisitet måtte behandles som sådan om jeg skulle kunne yte dem rettferdighet. Det var også åpenbart at en rekke historiske forestillinger ikke var autoritative selv om de var formative for rolleforståelsen. Bokas første del ble derfor hetende *Kilder*, og den setter noen koordinater på kartet over presterollens utvikling fra de bibelske skriftene frem til i dag. Jeg har ikke kommet over tilsvarende redegjørelser for presterollens historiske utvikling i faglitteraturen. Dette understreker behovet for at pastoralteologien engasjerer kirkehistoriske perspektiver – både fordi den historiske kunnskapen er verdifull i seg selv, og fordi den informerer dagens diskusjon om presterollen på en uvurderlig måte. Sammen med bibelfagene bidrar kirkehistoriefaget til å sette kirkas autoritative kilder inn i en fortolkningshorisont som korrigerer samtidens fortolkninger av dem. De ulike kildene kobles dessuten på hverandre i én sammenhengende virkningshistorie, som antyder hvor de ulike rolleforestillingene i dagens situasjon har sine røtter og kilder.

Den viktigste historiske roten i prinsipiell forstand for dagens tenkning om presterollen er Kristi aposteloppgave, slik det er

bevitnet i evangeliene og senere formulert i *Confessio Augustana* art. 5. Men sammen med autoritative kilder som dette flyter også andre forestillinger som er formative, som sagt uten nødvendigvis å være normative. Eksempler på dette er den førkristne offerprest-modellen i senantikken og middelalderen, eller presten som Kongens embetsmann under enevoldstiden, eller pietismens krav til prestensom kristent forbilde. Disse kildene beskrives i boka første del. Deretter skisserer boka andre, tredje og fjerde del en teori om presterollen i dialog med de historiske kildene.

Presterollen er kirkas instrument for å ivareta Kristi oppdrag til apostlene. Apostelutsendelsen utgjør både den kristne presterollens historiske startskudd og rollens prinsipielle vurderingskriterium for ettertidens kirke. En kondensert gjengivelse av Kristi oppdrag finner vi i *Confessio Augustana* art. 5: «For at vi skal komme til denne tro er det innstiftet en tjeneste med å lære evangeliet...» Vi ser det er tre kjernebegreper i oppdraget. Disse tre vies hver sin del av boka og strukturerer den teologiske profesjonsteorien i *Prest*: Evangeliet definerer prestens *mandat* (del 2), tjenesten definerer prestens *funksjon* (del 3) og tro definerer prestetjenestens *formål* (del 4). Med utgangspunkt i kjernebegrepene evangelium, tjeneste og tro utforsker boka hvordan presterollen kan forstås i vår egen kirkelige og sekulære samtid. Etter disse fire delene avsluttes boka med en drøfting av presterollen som evangeliets tjeneste i relasjon til eksisterende prestemodeller i nyere tysk pastoralteologi.

Kristi oppdrag som det kirkelige embete

Legger vi Kristi oppdrag til grunn ikke bare for prestens, men for kirkas spesifikke kjernevirksomhet i samfunnet, finner vi kimen til et teoretisk perspektiv på kirkas tjenestemønster som etter mitt syn forklarer bedre enn tjenesteteologien hvorfor de ulike tjenestene i så stor grad overlapper med prestens ansvarsområder. For å ivareta Kristi oppdrag må kirka kalle og sende ut mennesker, slik Kristus kalte og sendte ut apostlene. Presterollen er kirkas primære instrument for å sikre evangeliets suksesjon. Men det betyr ikke at andre og mer spesialiserte roller ikke kan bistå i deler av det samme oppdraget. Tvert imot viser både de nytestamentlige og reformatoriske skriftene at

presten har hatt andre med seg, kateketer, lesemestre, kanniker, diakoner, superintendenter, og det har også vært ulike typer prestetjeneste (Johannessen 2025, s. 40-49, 82-83). Men enheten i Kristi oppdrag innebærer også at noen må stå ansvarlig for å ivareta helheten i menigheten. Det unike i prestens kompetanse, ordinasjonsforpliktelse og tjenesteordning er at prestetjenesten dekker alle deler av kjernevirksomheten: forkynnelse og sakramentsforvaltning, gudstjenester og gudstjenestelige handlinger; undervisning og trosopplæring; sjelesorg, veiledning og menighetsbyggende arbeid. Dette er det spesifikt kirkelige ansvarsområde, som med et annet begrep kan kalles det kirkelige embete. Som i moderne statsforvaltning, gir det mening å oversette embete med et definert offentlig ansvarsområde eller virksomhetsområde, et område som står fast relativt uavhengig av hvem som bekler det og hvordan. Så lenge menigheten har en prest, så vil også alle deler av den kirkelige kjernevirksomheten (embetet) være sikret. Presten er utdannet og kalt til å ha et operativt helhetsansvar for alle deler av kirkas kjernevirksomhet, det vil si å kunne ivareta kirkas embete i menigheten. Prestens helhetsansvar fordrer *kompetanse* på oppdragets innhold og hvordan det skal utøves i samfunnet, og det fordrer en personlig *forpliktelse* på det. Dette er ikke noe nytt, vi gjenfinner betydningen av både prestens kompetanse og forpliktelse i både reformasjonen og i Det nye testamentet. Det er ulike måter å gjøre det på, men i vår tid sikres kompetanse gjennom teologisk utdanning, og forpliktelse sikres gjennom kirkas kall og ordinasjon (Johannessen 2025, 48-52, 77). Er det flere som samarbeider om den kirkelige kjernevirksomheten, som er vanlig i de fleste menigheter, er det av samme grunn naturlig at en av dem som har kompetanse og forpliktelse på helheten utvelges til å ha et operativt og faglig ansvar for kjernevirksomheten. Lokalt kan det være en ledende sogneprest eller prost, regionalt har biskopen alltid hatt et slikt helhetsansvar i kraft av tilsynet. Som i andre virksomheter er det naturlig at graden og typen *ansvar* følger graden og typen av *kompetanse og forpliktelse*. Koherens i teori og praksis, og mellom teori og praksis, er forutsetninger for en avklart presterolle. *Prest* er et forsøk på å utforske hva presterollen kan bety i vår samtid i kritisk dialog med kirkas formative og normative tradisjoner, og det på en måte som kan

bidra til en mer koherent rolleforståelse i teorien så vel som i praksis. Men like mye som *Prest* er et kritisk innspill i en teologisk samtale, kan boka selvsagt vekke kritiske innspill fra andre som deltar i samtalen. Men så er også teologien, som presterollen, dialogisk av natur. Det viktigste er at den teologiske samtalen om rollen ikke opphører. For da vil presterollen for alvor knake i sammenføyningene.

Litteratur

Bispemøtet (BM 03/10) «Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster»

Christoffersen, Svein Aage. *Profesjonsetikk. Om etiske perspektiver i arbeidet med mennesker*. Universitetsforlaget, 2005.

Hegstad, Harald. *Den virkelige kirke. Bidrag til ekklesiologien*. KIFO perspektiv 2009

Johannessen, Halvard. *Prest: Kilder – Mandat – Funksjon – Formål*. Cappelen Damm Forskning 2025

Sirris, Stephen. *Profesjon og ledelse i Den norske kirke. Organisering av arbeid i en kirke i endring*. Cappelen Damm Akademisk 2022

Sørli, Haakon Hegsvold. «Rekruttering av prester og presteslekter i Nord-Norge ca.1537-1804» i A.B. Amundsen, D. Lindmark og T. Rasmussen (red.) *Præster i norr under tidligmodern tid*. Artos Academic 2025, s. 117-160

Prest – ein ny pastoralteologi for folkekyrkja

Ein presentasjon av Halvard Johannessen, *Prest*

Det er med forventning vi tar imot «Prest», ein teologisk refleksjon om presterollen i norsk kyrkjeleg og kulturell kontekst. Som forfattaren Halvard Johannessen skriv, det er meir enn 50 år sidan (1969) førre forsøk på å skrive ei samla pastoralteologisk framstilling på norsk. Nokre skråblikk finst (Dokka 1999, Skjevesland 1999, Hegstad 2009) men Johannessen kan med rette konstatere «at norsk fagteologi har viet minimal teoretisk refleksjon om presterollen det siste hundreåret». Dette er meir interessant enn berre å registrere eit langt, tomt tidsrom. For 1969 markerer siste leddet i ein lang pastoralteologisk tradisjon i Norge frå A.Grimelund (1860), G.Jensen (1888), G.Skagestad (1930) og B.Weider (1969). Felles for desse var at dei alle var «hovedlærer» eller rektor ved dei praktisk teologiske seminara. Jensen var dertil arkitekten bak den store liturgireforma 1889, den største nokon gong i Dnk, og altarboka 1920, og Jensens pastoralteologi frå 1888 kom i nyutgåve i 1969! Ikkje berre hadde dei stor innflytelse på korleis prestetenesta og kyrkja vart forstått i si tid, men tradisjonen som vart lagt, har levd vidare. Denne tradisjonen har vore ein viktig del av premissgrunnlag for det kyrkjelege reform- og planarbeidet etter 1969. Sjølv sagt er det nyansar i denne tradisjonen og han vart forma over eit tidsspenn på meir enn 100 år, men dei tenkjer i prinsippet likt om kyrkja, eller rettare sagt «menigheten», og dei forstår prestetenesta på same måte ut frå korleis dei tenkjer kyrkje. Kyrkjelyden er forstått som ein tidlaus åndeleg størrelse løyst frå tilfeldige sosiale eller historiske strukturar. Dette er trussamfunn i ordets eigentlege forstand. Prestetenesta har denne tidlause kyrkjelyd

av truande som sitt eigentlege mål og objekt. Implisitt her er også eit strategisk element; det johnsonske kyrkjelydsparadigmet eller kjernekyrkjelydsstenkninga. Det var Grimelund som først formulerte uttrykket «kjernemenighet». Kjernekyrkjelydbåde som mål og metode vart og er dominerande modell i norsk kyrkjeliv, og særleg etter 1969 i det kyrkjeleg reform- og planarbeid. Det har hatt avgjerande konsekvensar for utviklinga av Den norske kyrkja forstått nettopp som trussamfunn.

Det er på denne bakgrunn vi med forventning tek imot «Prest», som med sin korte, pregnante tittel vil «utforske presten som teologisk og kulturell figur». Johannessen vil forstå presten teologisk og kulturelt slik han framstår i kyrkja og i samfunnet nå. Særleg motivert er han nettopp av dei reformer som dei siste 30-40 åra har endra presterollen i norsk kontekst. Boka vil ha særleg interesse for studentar, prestar, kyrkjelege leiarar, folkevalde og kyrkjebyråkrati. For, sidan det er presten *nå* som skal forståast, må analysen nødvendigvis forhalde seg til den verkelege kyrkje i samfunnet, den kollektive praksis som kyrkja er ein del av og genererer. Ein analyse av presten *nå* vil måtte ha vektige ekklesiologiske moment. Med sitt analytiske utgangspunkt er det grunn til å forvente at denne boka vil opne for ekklesiologiske resonnement som kan seie noko om, ikkje berre presterollen, men også om kva det er å vera kyrkje *nå*.

Boka svarar på forventningane. Ho munnar ut i eit resonnement om folkekyrkje, kollektiv handling, praksis, tru og habitus som tilfører den ekklesiologiske samtalen i Norge nytt materiale – og legg eit ganske anna fundament for kyrkjeleg modelltenking og strategi enn kjernekyrkjelydsmodellen.

Boka er bygd opp i fire deler. Dei fire delen er bestemt at det mest sentrale utsagn som finst om presterollen i ei luthersk kyrkje, CA 5: «For at vi skal komme til denne tro er det innstiftet en tjeneste med å lære evangeliet». Johannessen konstaterer at denne setninga inneheld alle dei bestemmande element i presterollen og for ein pastoralteologi; presterollens mandat (evangeliet), funksjon (tjenesten) og formål (tro). Desse tre strukturerer boka og gjev namn til kvar sin del, «mandat», «funksjon», «formål».

Samtidig «kan ikke disse tre stå alene,» som Johannesen skriv, «for alle definisjoner av presterollen er også historisk betinget». Den fjerde delen som står sammen dei andre, har fått overskrifta «kilder».

Utsagnet om at presterollen er historisk betinget, varsler det metodiske grep Johannessen brukar. For å forstå og beskrive presterollen ønskjer han å arbeide kulturhermeneutisk. Bak dette ligg ei forståing av at presterollen ikkje er spesifikk kyrkjeleg. Ein prest er i, kraft av rollen sin, ein samfunnsaktør likså vel som hen er kyrkjeaktør. Ei kyrkje kan ikkje forståast utan det samfunnet ho er ein del av og eit samfunn kan ikkje forståast utan kyrkje (religion). Det gjeld den historiske presten og den det gjeld den aktuelle presten nå. Det gjeld den historiske kyrkje og det gjeld den aktuelle kyrkje no. Med sitt kulturhermeneutiske grep er både kyrkje og samfunn, ekklesiologi og kultur, nødvendig for å forstå presten.

Del 1: Kjelder

For å peile seg inn på det som er vår presterolle nå, drøftar Johannesen historiske kjelder til fenomenet prest, kulturforestillingar, historiske tekster, konfliktar og praksisar. Faglege perspektiv blir henta frå bibelfaga, kyrkjehistoria og religionshistorie. I framstillinga merker vi ei kritisk interesse for normative føringar, som ikkje minst har med dei aktuelle ekklesiologiske vilkår å gjera.

Denne delen av boka utgjer 71 sider og har eit veldig spenn over fleire tusenår med kulturhistorie, via forminga av den nye presterollen i den framveksande kristne kyrkje, til dagsaktuell debatt i Norge om vigslingsliturgiar og kyrkjelydsrådets mandat. Med sin kulturhermeneutiske lese måte er Johannessen tydeleg på interessene som formar den nye presterollen i dei nytestamentlege skriftene. Det avteiknar seg ei teneste som er klart avgrensa overfor den pankulturelle offerpresten. Ei ny form for presteteneste formar seg fundert i Kristushendinga som *utsending* med eit guddommeleg *oppdrag* å formidle evangeliet. Denne prestens kompetanse er først og fremst å kjenne innhaldet i oppdraget; evangeliet.

Boka tar oss vidare gjennom den vestlege kyrkje si historie fram til den lutherske reindyrking av tenesta med å lære evangeliet som den eigentlege presteteneste. Gjennom motsetning og konflikt avteiknar det lutherske presteembetet seg som ein funksjon av evangeliet. Ei ordna teneste er nødvendig fordi det er evangeliet som konstituerer kyrkja. Til denne teneste kan kyrkjelydane kalle kven som helst. Den einaste kvalifikasjon er dåpen og det å vera i stand til å kjenne evangeliet.

Johannessen legg vekt på at når Luther brukte 1. Pet. 2 om det allmenne prestedømme i si profilering av tenesta, var dette i ein diskurs bestemt av kontroversen med pavekyrkja. Det allmenne prestedømme gjeld den vertikale dimensjonen overfor Gud, offerpresten. Luther hevdar det er ikkje bruk for noko anna offer enn det Kristus bar fram. Den døypte er så fri til å ber fram offer som ei teneste for sin neste.

I pietismen viser Johannessen korleis det allmenne prestedømme vart omtolka til å gje ein særleg rett til å gjera bestemte tenester i kyrkja. Mens det for Luther var avgjerande at tenesta har sin autorisasjon i evangeliet blir dette i pietismens kyrkjeforståing snudd på hovudet der tenesta spring ut frå den truande kyrkjelyd. Det er kyrkjelyden som overdreg tenesta og autoriserer den. Å vera kvalifisert til vigsling til teneste vart prinsipielt grunngjeve med det allmenne prestedømme, eller «de troendes prestedømme», og personens status i trua blir viktigare enn kunnskap. I norsk samanheng viser Johannessen korleis denne måten å tenkje presteteneste og kyrkje på har arbeidd seg plass i ordinasjonsliturgien som «overdragelsesteori», i tenkinga om kyrkjelydsrådets mandat (1920), i dokumentet om embete og råd (1987) og seinast i dei nyleg vedtekne vigslingsliturgiane (2024).

Del 2: Mandat

I gjennomgangen av kildene vart prestetenesta avgrensa og definert som eit oppdrag med å lære og forkynne evangeliet. Dermed er presterollens mandat også gitt i evangeliet. I del 2 blir dette bestemt nærare: Kva er da evangeliet? Over 33 sider tar Johannessen lesarane med på ei framstilling av klassisk luthersk forståelse av lov og evangelium. Evangeliet blir bestemt i kontrast

til lova, og Luther blir sitert på at «så å si hele Skriften og all teologisk erkjennelse avhenger av den rette forståelsen av lov og evangelium».

Med støtte hos Ebeling og senere Critchley blir lova beskrive som ei universell kraft som verkar i mennesket til alle tider. Lova er ein dynamikk i samvetet med evne til å anklage mennesket og identifisere det som ufullkomment. Lova som anklage blir beskrive som eit «generelt antropologisk begrep».

Med lova som antropologisk omgrep blir evangeliet bestemt tilsvarende universelt. Det er Guds ubetinga anerkjennelse av det ufullkomne mennesket. Ingen er rettferdig, men det ufullkomne mennesket blir gitt rettferdighet av Gud. Det er det løftet som ateiknar seg i evangeliefortellingane om Kristus.

Del 2 blir avslutta med å beskrive reformasjonens doble skrift-prinsipp, Skriftas formale og materielle side og Kristus som skriftas kjerne og stjerne. Mandatet å forkynne evangeliet, Guds ubetinga anerkjennelse av et hvert menneske, er gitt i Skrifta, i dei mangfoldige fortellinger der evangeliet kom til syne i det som hende. Da er det nødvendigvis også forkynnarens oppgave å kunne skjønne på kva i dette mangfoldet som er evangeliets evige vilje nå, i den aktuelle situasjon nå.

Del 3: Funksjon

Del 3 tar oss inn i den materielle delen av pastoralteologien. Her kan vi merke ein nærhet til undervisningssituasjonen. Det er 107 sider med tilrettelegging inn mot den heilt konkrete prestetenesta i Den norske kyrkje nå, og eit forsvar for den teologisk fagkompetanse som leiarfunksjon i kyrkja.

Prestetenesta er ein funksjon av evangeliet med sitt sentrum i «å skjenke evangeliets løfte», oppdraget med Ord og sakrament. Gjennom 500 år viser ordinasjonsliturgiane at dette har vore kjernen i prestetenesta. Skiftande tider har likevel ulik forståing av kva dette betyr og ikkje minst korleis tenesta er tilrettelagt. Pietismens omtolking av det allmenne prestedøme, ortodoksien si vektlegging på læreaspektet, ulike vurderingar av personlege

kvalifikasjonar, ulike tenestegruppers ansvarsområde og vigsling, demokratisering av kyrkja, framvekst av byråkrati og nye leiarrstrukturar.

I den pågåande debatt om vi skal kalle funksjonen «embete» eller ei «teneste», vel Johannessen å halde fast ved omgrepet «embete». Språkleg får 'embete' betre fram at vi snakkar om eit ansvarsområde meir enn berre ei rolle eller ei definert teneste. Det er «etter min oppfatning viktig å understreke at de to tingene, det kirkelige embete og prestatjeneste, prinsipielt sett *ikke* er det samme». Embete reflekterer at her er det eit oppdrag som er gitt, som så den aktuelle tenesteberar har ansvar for å ivareta. Kyrkjens embete er gitt av Kristus, mens presterolla kan forståast som ei instrumental ordning kyrkja har oppretta, for å forvalte sitt embete.

Dei andre tenestegruppene, undervisning og diakoni, utfyller på sin måte spesialiserte deler av embete og alle vil delvis overlappe kvarandre. Men det er prestatenesta som ber det særlege ansvar for å målbera evangeliet, og pliktar å skjønne på evangeliets evige vilje nå og slik sikre *evangeliets* leiarfunksjon i kyrkja.

Med «evangeliets lederfunksjon» får Johannessen godt fram at det er evangeliet som konstituerer kyrkja, og evangeliets fortolking som gir kyrkja sitt uttrykk. Til denne faglege leiinga trengst teologisk fagekspertise. Teologien er ein nødvendig kompetanse om evangeliet skal kunne ha sin leiarfunksjon.

Johannessen meiner den grunleggande leierfunksjonen som følgjer av evangeliet, ikkje er adekvat ivaretatt når nåverande kyrkjeordning er utvikla. Johannessen påpeikar ei «lang og relativt konsitent idéhistorisk linje» gjennom pietismen (1600), overdragelse-teorien (1850), kyrkjelydsråds mandat (1920), ordinasjons og vigslingsliturgiane (1977), embete og råd (1987), ny kyrkjeordning (2021) og vigslingsliturgiane (2024) som har svekka den fagleg leiing i kyrkja.

Johannessen har i sin analyse gjennomgåande inkludert også sakramenta i «evangeliet». I del 3 om prestatenesta får å «meddele sakramenta» si eigen behandling. Frå Luther hentar

han uttrykket «fysisk evangelium» om sakramenta, som teikn på nåden og mottakarens delaktighet i nåden. Rituala som ber sakramenta, såg Luther som modell for livet og trua, formande modellar. Same perspektiv finn vi i nyare riteforskning (Geertz, Bell). Rituell praksis gestaltar ein virkelighetsoppfatning for deltakarane. Kollektivet tydeleggjer i den rituelle handling virkelighetsoppfatning, preferanser, etos og estetikk. Rituala gestaltar ei modellerfaring av virkeligheten.

Kombinasjonen av Luther og Geertz/Bell tar Johannesen vidare i del 4 der han ser på trusomgrepet og kollektiv praksis.

Del 4: Formål

Formålet for den kyrkjelege teneste er tru. I del 4 drøftar Johannesen trusomgrepet over 91 sider. På fleire måtar er dette den mest spennande delen av boka for tru har også ei sosial side og tru er ekklesiologi. Dei ekklesiologiske implikasjoner har meir og mindre følgt heile boka. Denne delen endar i ekklesiologiske resonnement, som blir bokas mål. Fram mot dette gjer analysen bruk av nyare samfunnteoriar for å beskrive kollektiv handling og tillits- og meiningsberande mekanismar i kulturen.

Johannesen hentar først inn igjen 'tru' slik det blir brukt i NT. Her møter vi tru som som *tillit*, ei erfaring som ein blir gripe av. Luther brukar tru på same måte som tillit til evangeliets løfte om vilkårslaus aksept. Dette står i motsetning til dei mest vanlege bruk av omgrepet tru nå, som å tru på noko, gjerne i kontrast til veten eller vitskap, eller tru som religiøst eller kyrkjeleg spesialuttrykk, og som dermed har mista kontakt med ordinær livserfaring. Tru som tillit er med på å skuve vekta i omgrepet over på det sosiale, truas konsekvensar, og det slår ein kile inn i den etablerte oppfatning av tru som individets hardt tilkjempa overtyding.

Framstillinga tar oss med gjennom den lutherske trusdynamikk med tillit til evangeliets løfte og derpå det kristne frihetsbrev. Takksemdsituasjonen tilliten til evangeliet set mennesket i, med frihet til å tene nesten tenkt gjennom den lutherske kallsforståelse på mikroplan i familien og på makroplan i samfunnet.

Frå den klassisk lutherke trusdynamikk tar Johannessen analysen vidare til det sekulære samfunn. Kva er tru i ein sekulær kontekst? Korleis genererast og gestaltar tru seg når felles forståingshorisont ikkje lenger er gitt og kunnskapsnivået om kristen tru er svakare?

Truas sosiale dimensjon nedfeller seg i praksis. Ved hjelp av *praksisteori* drøftar Johannessen korleis praksis er meningsberande i kulturen på eit ikkje-verbalt nivå. «Praksis former erfaringer, meininger, følelser og bidrar til å opprettholde disse».

Det er nærliggande å overføre dette på dei kyrkjeleg ritar. Dei kyrkjelege ritar har på den eine sida innbaka i seg ein teologisk forståing. På den andre sida er det å velje å bruke desse eller å delta i dei ikkje avhengig av nokon personleg for-forståing eller forplikting. Ritenes repetitive kvalitet «sørger for å forankre og kultivere den praktiske forståelsen av tro, av hva det vil si å være menneske i verden». Dei etablerte ritane er i seg sjølv meningsberande og meningsdannande. Deltaking i desse gestaltar relasjonar og tilhøyrse. Deltakelse er et uttrykk for tillit.

Johannessen brukar dåpen som eksempel:

« ... opplevelsen av et spebarn offentlig anerkjennes en grunnleggende verdi og tilhørighet gjennom dåpshandlingen. De ritualiserte handlingene, kirkas liturgiske rom, anvendelsen av spesielle gjenstander laget av edle metaller, barnets lange hvite dåpskjole og familiens festdrakter, gestalter til sammen en opplevelse av det hellige hvor barnet er i sentrum. ... Dåpen som praksis bidrar til å konstituere barnets identitet på en bestemt måte, som hellig, elsket og som tilhørende verden i ultimat forstand.»

På slutten av del 4 munnar analysen ut i eit *resonnement* om folkekyrkje. For det er primært som folkekyrkje trua manifesterer seg i Norge. Folkekyrkjeomgrepet er brukt i mange slags sammenhengar og med ulike motiv. Johannesen har samle fire folkekyrkjemodellar slik dei har kome til uttrykk historisk og aktuelt.

- Model 1. Kyrkje *er* folket. Folk og kyrkje utgjer ein juridisk enhet. F.eks Grunnlova 1814.
- Model 2. Kyrkje *av* folket. Kyrkja fokuserer på folkets kultur og vil holde «folkesjelen» levande. N.F.S.Grundtvig.
- Model 3. Kyrkje *til* folket. Folkekyrkja som målsetting for ein vekstorientert kyrkjelydskjerne. G.Johnson.
- Model 4. Kyrkje *for* folket. Guds frie nåde for alle menneske. Det er kyrkjas vesen å vere til for folket. E.Billing.

Johannesen utdyper alle fire modellene med dei samme underpunkta på kvar, (a) kjennetegn og spiritualitetsform, (b) historisk bakgrunn, (c) eksempler på diskursiv bruk, (d) prinsipielle perspektiver. Det er ingen overrasking etter det som er utviklet gjennom boka, at han sjølv velger modell fire som «mest nærliggende å knytte an til» men legger til «selv om alle modellene har sterke sider».

Kommentarer

1 Folkekyrkjemodel

Det er ikkje berre Johannessen som vel seg modell 4 for å forstå folkekyrkje. Det ser ut som at det er denne modellen som nå har bevegelse i seg. Og «Prest» vil bidra til det. Sjølv sagt er det spenningar og ulike interesser innan denne modell også, som Johannessen viser. Han antydar sjølv kor ulikt perspektivet blir om ein ser «for folket» som ein retning frå kyrkja til folket, eller om ein ser det omvendt som ein retning frå folket til kyrkja. Ein kunne ha venta etter analysen av praksis og kollektiv tru at bevegelsen frå folk til kyrkje hadde blitt halde fram som viktig moment i folkekyrkja. Det er relasjon frå folk til kyrkje som ber praksis og kollektiv tru. Denne relasjonen er tilhøyrse. Og grunnlaget for tilhøyrse er dei allmenne livserfaringar som ikkje er sjølvtolkande men som spør etter livstolking. Fødsel, død, sorg, det å bli vaksen, ekteskap, helg og høgtid. Dette er dei allmenne erfaringar som forkynninga, evangeliet, i kyrkja må forhalde seg til. I folkekyrkja treng ikkje forkynninga gå omvegen om ei eller anna religiøs erfaring, men kan forhalde seg direkte til livet. Gjenkjenner folket i kyrkja på sin stad det dei helst vil gjenkjenne frå livet sitt.

2 Kyrkjeleg reform og planarbeid

Med sin kulturhermeneutiske metode pendlar Johannessen mellom historiske tekster, klassisk luthersk teologi, aktuell debatt og dokument og vedtak. Det har vore fruktbart for farmstillinga og gjer boka spennande å lesa. Han etterlyser det pastoralteologiske og ekklesiologiske engasjement som ein kritisk instans inn mot reformprosessen. Han har levert eit godt dokumentert innspel. Prosessen har vore for lineær. Det er trossamfunntenkninga som har leda an.

Reformar kan vanskeleg reverserast. Men *Prest* vil stå i kraft av sin fagleg styrke meir enn tilfeldige avisinnlegg. Boka vil ha vekt vidare i reformprosessen.

3 Folkekyrkje versus trussamfunn

Johannessen har med *Prest* levert ein fagleg sterkt fundert pastoralteologi. Teologisk står den eintydig i luthersk tradisjon og forhold seg konkret til Den norske kyrkje som folkekyrkje. Det er Dnk slik ho framstår som kollektiv handling gjennom sine ritual og liturgiske ordningar, som er målet for prestetenesta. Slik er *Prest* eit eklatant brott med den før omtala pastoralteologiske tradisjon som kulminerte i 1969, men som har levd vidare i reformarbeidet, planarbeidet og kyrkjebyråkratiet. For første gong har vi i Norge ei pastoralteologisk framstilling som forhold seg til folkekyrke og presteteneste i folkekyrkja.

Det er ei ganske lang reise frå ein posisjon der folkekyrkje berre var det kvantitative omland for eit kvalitativt bestemt trussamfunn til ein posisjon der folkekyrkja er kvalitativt anerkjent som reelt uttrykk for tru. I Johannessens typologi av ulike folkekyrkjemodellar svarer dette til ei reise i tid frå modell 3, kyrkje *til* folket, til modell 4, kyrkje *for* folket. Denne reisa har strekt seg over om lag 40 år.

Det er fleire ulike bidrag som i denne perioden har medvirka til å bestemme folkekyrkja kvalitativt. Det er teologiske bidrag til kva som er kyrkjekonstituerande, det er riteforskning, riteforståelse og religionsforståelse, analyser av kyrkjas deltaking ved ulykker og katastrofer og vi kan nemne nytt gravferdsritualet (2003)

og ikkje minst kyrkjeleg praksis og godt arbeid frå mange kyrkjelydsprestar. Liturgireformen (2011) kan også brukast slik. Og reisa er ikkje slutt. Johannessens analyse av den fjerde folkekyrkjemodellen, kyrkje for folket, viser både spenn og uavklara posisjonar. *Prest* er i seg sjølv eit viktig bidrag i denne prosessen og tilfører nytt materiale til arbeidet med å bestemme og anerkjenne folkekyrkja som kyrkje. Godt hjelpa av nyare religions og riteforståing har det på den førtiårige reisa vore vesentleg å få fram at i ei folkekyrkje er det *tilhøyrse* som best beskriv relasjonen mellom person og kyrkje og kultur og kyrkje. Det litt alderdommelege individuelt prega trusomgrepet med si vekting av tru som overtyding har vist seg utilstrekkeleg til å forstå denne relasjonen. Med si innhenting av praksisteori og habitustenking opnar Johannesen for djupare forståing av tilhøyrse. Han presenterer eit teorigrunnlag for å kunne snakke kvalitativt om kollektiv tru og kollektiv praksis som tru i teologisk forstand. Johannessen har lagt eit grunnlag for ein breiare samtale om tru i kyrkja og i kulturen: Tru som noko anna enn individuell overtyding, tru som tillit, kollektiv tru, tru som tilhøyrse.

4 Lov-evangelium

Til slutt ein merknad av meir generell teologisk karakter som er aktualisert av denne boka. Når vi har fått ei bok som ganske sikkert vil bli fast orienteringspunkt i norsk pastoralteologi, er det eitt tema som må drøftast vidare. Det gjeld bruken av lov-evangelium. Johannessen brukar Luthers lov-evangelium som tolkingsnøkkel til Skrifta og oppnår med det å bestemme evangeliet tydeleg som kontrast til lova. Guds ubetinga aksept av det ufullkomne menneske. Lovas bruk er forstått klart forensisk, og med krav på allmenngyldighet blir resultatet eit svært negativt menneskesyn. Med støtte i Ebeling blir lova beskrive som «en kraft i samvittigheten med evne til å anklage mennesket og identifisere det som synder eller ufullkomment overfor seg selv og andre». «Loven som anklage er i denne forstand et generelt antropologisk begrep». (s.118, s.121)

Denne type antropologiske utsagn er greie som filosofiske utsagn eller også kanskje som sosialpsykologiske utsegn, men kan strengt

talt ikkje gjera krav på allmenngyldigheit. Eg er overraska over at Johannessen på dette punktet med sin kulturhermeneutiske metode ikkje prøver å koma bak Luther til den kontekst som har vore bestemmande for Luthers menneskesyn. Luther var augustinermunk og vart verande augustinar all sin dag. Det er Augustin sitt menneskesyn med arvesyndslære og mennesket som innkrøkt i seg sjølv ute av stand til å gjera Guds vilje, og eit menneske som dermed heile si tid er henvist til kampen for syndstilgjeving i tilstrekkeleg mon. For Luther er det velkjent at dette var eksistensielt, som også går fram av eit lengre Luthersitat i boka (s.124), det ligg der som ein premiss når Luther formar si forståing av lova.

Det negative menneskesyn som følgjer denne bruken av lova, er ei utfordring for oss i vår forkynning. Det kommuniserer ikkje. Frå analyser av handling og kommunikasjon veit vi at skal det bli høyrte, tatt imot eller om mogeleg også skape endring, så er det kognitive element som når fram, gjerne positivt lada, ikkje normative eller negative element. Det går på gjenkjenning og tilslutning. Vi har eit arbeid å gjera med å kome ut av det negative grunnlag det agustinske mennekesyn legg for vår forkynning.

Det finst andre modellar som går godt saman med vår lutherske forståing av evangeliet som Guds vilkårsause aksept. Den modellen som er mest iaugefallande, finn vi i evangeliefortellingane. Luther var opptatt av *hendingane* i fortellingane, fordi det er i hendelsene evangeliet openberrar seg. Det er mange hendingar der Jesus gjer godt, gjer frisk, reiser opp. Fortellinga om desse har eit fast mønster. Folket som ser på blir frå seg av undring, «noko slikt har vi ikkje sett før», og dei prisar og takkar Gud for hendinga. I kanten står gjerne Jesu motstandarar som argumenterer imot med normative eller negative argument. Men folket let seg bevege, dei *gjenkjenner* innhaldet i hendinga som godt. Dei gjenkjenner frå eiga erfaring det dei helst vil gjenkjenne i sine liv. Dei gjenkjenner evangeliet som Guds vilkårsause anerkjenning med bakgrunn i noko vakkert som har skjedd. Dei siste 2-3 setningane er skrive generelt om hendingar i NT, men kan i pastoralteologisk kontekst liksom snart beskrive noko i nåtid, til dømes ein dåp i folkekyrkja.

Prest formidlar tydeleg det lutherske lov-evangelium skjema og oppnår med det å bestemme evangeliet tydeleg. Det er å håpe at boka vil stimulere til å koma vidare i grunnlagsarbeidet for homiletikken i ei luthersk kyrkje. Evangeliet kjem til syne i det som hender. Det står om å gjenkjenne det.

Embetsteologi eller tjenesteteologi?

Kommentar til Halvard Johannessens pastoralteologi¹

Det er lenge siden det er utgitt en framstilling av pastoralteologien i bokform på norsk. Halvard Johannessens bok *Prest* er derfor et kjærkomment bidrag til litteraturen. Boken er også et imponerende stykke arbeid, der forfatteren på 380 sider behandler en rekke sider ved forståelsen av presten og prestens tjeneste. Dette gjøres gjennom ulike faglige perspektiver, inkludert eksegese, kirkehistorie, systematisk og praktisk teologi. Samtidig som redegjørelsene er brede, er ikke forfatteren redd for å selv ta standpunkt og representere klare synspunkter og posisjoner. Og hans anliggende er heller ikke å reprodusere en slags allmenn konsensus, men tvert om i noen spørsmål å utfordre en slik konsensus.

Det er mye i denne boken det kunne vært fristende å diskutere, men jeg vil i denne kommentaren begrense meg til ett hovedspørsmål, nemlig hvordan prestatjenesten skal forstås innenfor rammen av helheten av tjenester i kirken, eller sagt på en annen måte: Hvordan embetsteologi (forstått som teologi om prestatjenesten) skal forstås innenfor rammen av en helhetlig ekklesiologi.

¹ Artikkelen er en bearbeidet versjon av innlegg holdt på lanseringsseminar ved Teologisk fakultet, UiO, 21. januar 2026, for Halvard Johannesens bok *Prest: Kilder – Mandat – Funksjon – Formål*, Cappelen Damm Akademisk 2025.

I vår tid er det nemlig ikke mulig å behandle presten og preste-tjenesten som et isolert fenomen. Presten er ikke lenger alene som kirkelig tjeneste. Kirken har også andre vigslede medarbeidere (diakoner, kateketer, kantorer), den har andre ansatte av ulike kategorier, og den har frivillige medarbeidere. Alt dette trenger både praktiske ordninger og en teologisk fortolkning. Enhver teori om prestatjenesten vil derfor også implisere en teori om forholdet til helheten av tjenester i kirken.

Når en skal forstå prestatjenestens forhold til helheten, kan man enten ta utgangspunkt i presten og søke å forstå helheten i lys av prestatjenesten, eller man kan ta utgangspunkt i en forståelse av helheten og søke å forstå prestatjenesten i lys av denne. Her plasserer Johannessen seg entydig innenfor det første alternativet. Her blir boken ekstra spennende, fordi den på mange måter utfordrer den modellen som de siste årene er blitt lagt til grunn i Den norske kirke og som har spilt rollen som en slags etablert konsensus.

Den modellen som boken på denne måten utfordrer, er det Johannessen refererer til som den «såkalte tjenesteteknologien» (s. 40). Dette er en modell som fikk sitt gjennomslag i Bispemøtets uttalelse «Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster» fra 2010 (BM 3/10), en modell som er lagt til grunn i senere vedtak både i Kirkemøtet og i Bispemøtet – også med tanke på den pågående revisjonen av vigslingsliturgi.

Gitt forfatterens ønske om å presentere et alternativ til en slik modell, hadde jeg forventet at han i større grad hadde beskjeftiget seg med de kirkelige tekster der denne modellen er beskrevet. For eksempel er Bispemøtets uttalelse fra 2010 ikke en gang med på litteraturlisten.

I stedet inneholder boken stadige referanser til min egen bok *Den virkelige kirke* fra 2009, som han dermed lar representere modellen han kritiserer. Dermed skapes et inntrykk av at tjenesteteknologien nærmest handler om en slags teologisk privatmening, når den i virkeligheten har fått bred aksept i kirkelig

sammenheng. Å redusere modellen til én enkelt forfatters arbeid, underslår dessuten den konteksten en slik modell står i, i et bredere økumenisk og teologisk landskap.

Når ikke bare jeg, men også mange andre, har tatt til orde for en bredere og mer helhetlig tilnærming enn den tradisjonelle embetsteologien, har det sammenheng med økumeniske impulser, ikke minst representert ved Limadokumentet *Baptism, Eucharist, Ministry* fra 1982. Her etableres en forståelse av den vigslende tjeneste som plasseres inn i et bredere tjenesteperspektiv, blant annet uttrykt gjennom den paulinske charisme-teologien. Som det blant annet heter i teksten: "The ordained ministry, which is itself a charism, must not become a hindrance for the variety of these charisms. On the contrary, it will help the community to discover the gifts bestowed on it by the Holy Spirit and will equip members of the body to serve in a variety of ways" (Ministry, par. 32).

Jeg er riktig nok klar over at det her dreier seg om en selvpålagt begrensning i boken, der det innledningsvis sies at boken ikke har noen «ambisjon om å etablere en teori om presterollen som har økumenisk eller universell gyldighet», og at kildene derfor primært er hentet fra «den protestantiske, evangelisk-lutherske tradisjonen» (s. 30). Omkostningen ved en slik begrensning er etter mitt skjønn at framstillingen risikerer å bli noe tilbake-skuende og går glipp av viktige impulser og perspektiver, ettersom mye teologiutvikling i dag foregår på økumenisk basis framfor i snevre konfesjonelle settinger.

Men også rent saklig kan en slik begrensning være et problem: En luthersk teologi som tar mål av seg til å si noe om hva kristendom i sin alminnelighet er – og ikke bare noe om en spesifikk «luthersk kristendom» – kan man heller ikke lage teologi begrenset til en spesiell «luthersk prestatjeneste» uten å ta hensyn til hvordan dette kan forstås i en økumenisk sammenheng. For tro er allmenn, må også ekklesiologien ha et allment og økumenisk perspektiv.

Uten at han egentlig gir noen bred framstilling av den, er Johannessen flere ganger innom den tjenesteteologiske modellen, som han omtaler som «den mest innflytelsesrike teorien om presterollen i Norge etter 2009». Her er det imidlertid nødvendig med en korreksjon: Tjenesteteologien er ikke en teori om presterollen, men en teori om mangfoldet av tjenester, der prestetjenesten inngår. I denne sammenheng har man vært mest opptatt av å komme til rette med egenarten i andre tjenester, fordi det er her behovet for avklaring har vært størst. Det betyr at man ikke har investert like mye i forståelsen av prestetjenesten som sådan, og det å gjøre den til en teori om prestetjenesten per se, blir derfor misvisende. Det er en teori om det tjenestefellesskapet der også prestetjenesten hører til.

Men et bredere tjenesteteologisk perspektiv utelukker naturligvis ikke at prestetjenesten gis spesifikk oppmerksomhet. Derfor er det prosjektet boken gir seg i kast med nødvendig og velkomment, og svært mye kan også fungere uavhengig av den helhetsforståelsen det blir lest inn i. Jeg gleder meg over det aller meste som sies om prestetjenesten i denne boken.

Jeg har likevel alvorlige innvendinger mot den alternative helhetsforståelsen som boken søker å etablere. Den har konsekvenser både for forståelsen av helheten og av prestetjenesten – også uheldige konsekvenser.

Sentralt i bokens modell står begrepet «det kirkelige embete», et uttrykk hentet fra overskriften på CA 5. Dermed knytter han an til den tidligere diskusjon i Den norske kirke som nettopp tok utgangspunkt i dette begrepet, og som gjennom ulike utredninger og diskusjoner prøvde å komme til rette med hva som kunne sies å være utenfor eller innenfor det kirkelige embete. Utgangspunktet var tanken om «tjenstedifferensiering»; at presten utvilsomt hadde hele embetet, men at det var deler av det som også ble ivarettatt av andre. Denne diskusjonen ble mer og mer opplevd som en blindvei, noe som førte til den nye ansatsen fra 2010.

En sentral problemstilling i den tidligere diskusjonen var hvilke vigslede tjenester som var «innenfor» eller «utenfor» det kirkelige

embetet. Man hadde altså en tanke om det også fantes tjenester i kirken som ikke hadde del i det kirkelige embete («leke» tjenester, eller tjenester forankret i det allmenne prestedømme). Hos Johannessen brukes imidlertid begrepet på en annen måte, ved at det blir et uttrykk for totaliteten av kirkens oppdrag. I den grad det finnes et mangfold, er det innenfor dette embete. Her må det derfor skjelles mellom prestetjenesten som konkret størrelse og det kirkelige embete som en mer omfattende størrelse. Samtidig er det en sammenheng, ved at presten er den fremste forvalter av det kirkelige embete. Presten er imidlertid ikke alene: «Embetet er Kristi oppdrag, som kirka peker ut prester til å forvalte det overordnede ansvaret for i menigheten, sammen med ulike kirkefaglige kolleger og frivillige» (s. 168)

Her er det altså fortsatt plass for et mangfold, men innenfor noe som påstås å være uttrykk for det samme, nemlig det kirkelige embete, ikke identisk med, men med prestetjenesten som sitt fremste uttrykk, eller det som betegnes som «et mangfold av tjenester i embetet» (s. 164).

For å få til dette gjennomfører han blant annet en temmelig hardhendt lesning av nytestamentlige tekster. Der tjenesteteologien ser et mangfold, ser han ulike varianter av det samme. Ulike begreper for tjenester i de nytestamentlige tekstene tolker han som uttrykk for det samme, ja til og med Paulusteksten om de mange tjenester og nådegaver i 1 Kor 12 får han til å handle om ett og det samme. Dette er en eksegese jeg absolutt ikke blir overbevist av, og som framstår temmelig hjemmesnekret, uten særlig forankring i eksegetisk litteratur.

Den samme forenklede én-til-én-tenkningen, at alt egentlig handler om det samme, finner jeg også når det gjelder sammenhengen mellom apostolat og prestetjeneste, der det rett og slett slås fast at prestetjenesten «ivaretar apostlenes funksjon» (s. 53). At det er en sammenheng som bør utforskes, er åpenbart, men en direkte identifikasjon er likevel for enkelt. At identifikasjonen ikke er så liketil, framgår jo dessuten når Johannessen siterer Jacob Jervells påstand om at aposteloppdraget er videreført i Det nye testamente selv (s. 105). I katolsk teologi er for øvrig aposteltjenesten primært videreført i bispeembetet, noe som

viser at dette kan leses på mange måter. Gitt den betydning som forståelsen av bispeembetet har spilt for den embetsteologiske diskusjonen (f.eks. i samband med Porvoo-avtalen), er det for øvrig påfallende at bispetjenesten i så liten grad er tematisert i boken.

En konsekvens av den modellen boken tar til orde for, orientert rundt tanken om det kirkelige embete, er etter mitt skjønn at egenarten ved andre tjenester blir uklar. Men samtidig fører det også til en konturløshet rundt forståelsen av prestatjenesten. Når presten i prinsippet har ansvar for hele kirkens oppdrag, blir det særegne mindre skarpt.

En annen konsekvens er at selv om det er mange som har del i det kirkelige embete, så er det også mange, ja de fleste av kirkens medlemmer, som ikke har det. I boken knyttes det til en bestemt forståelse av tanken om det allmenne prestedømme. Ifølge Johannessen handler det allmenne prestedømme primært om den vertikale dimensjonen, om forholdet til Gud. Men så påpekes det at dette også har horisontale konsekvenser, men ifølge Johannessen handler dette kun om livet i det verdslige kall, ikke om et ansvar og en oppgave som kirkemedlemmer (s. 84).

Hvorfor de horisontale konsekvensene av det vertikale forholdet til Gud også skal kunne gjelde forholdet til kirken, har jeg vanskelig for å forstå. Hva er det som skjer når foreldre bærer sine barn til dåp og formidler troen til dem? Hva er det som skjer når kirkemedlemmer oppfordres til å ta ansvar for kirken gjennom å stemme i kirkevalget? Eller skal dette også oppfattes som uttrykk for det kirkelige embete?

Hva er prestatjenestens særpreg? Å svare på det oppfatter jeg som bokens sentrale bidrag. Her er det mye man kan slutte seg til, selv om man har innvendinger til den helhetsforståelse av kirkens tjenestemønster som Johannessen legger til grunn.

Jeg er helt på linje med bokens vektlegging av at prestatjeneste i første rekke handler om evangeliets oppdrag, og om forvaltningen av ord og sakrament. Til det hører også betydningen av teologi og teologisk kompetanse for den som utøver denne oppdraget.

Så er jeg også enig med Johannessen om at det også kan sies å handle om et ansvar for helheten i menigheten. Dette er et ansvar tjenesteordningen for menighetsprester omtaler som «pastoralt lederansvar» og «strategisk og åndelig ledelse i og av menigheten». Her blir det i bokens opplegg derimot uklart hvordan dette skal forstås i relasjon til andre lederoppgaver i kirken. Det nærmeste vi kommer, er det som nærmest må forstås som polemiske utfall mot det som omtales som «byråkratisk ledelse», representert ved kirkevergene. Det som her ikke kommer fram, er at kirkevergene opptrer på vegne av menighetsråd og fellelsråd, og at det dermed også handler om det kirkelige demokrati. Også dette har med tjenesteteologi å gjøre, og Kirkeordning for Den norske kirke omtaler dette som «kirkens styringstjeneste» (§ 36a). I de organer som representerer denne styringstjenesten har også prester sin plass, ut fra prinsippet om «samvirke mellom valgte representanter for og blant kirkens medlemmer og representanter for tjenesten med Ord og sakrament» (ibid.).

I sine polemiske utfall mot den «byråkratiske ledelse» i kirken, kan det nærmest synes som Johannessen mener at prester helst burde forestå det meste av ledelse i kirken, uten at det blir klart hvordan dette forholder seg til rådenes styringsansvar. For meg er dette et symptom på svakheten ved den embetsteologiske modellen det argumenteres for i boken: Ved å la prestens ansvar i prinsippet nærmest bli altomfattende, blir både ansvaret og mandatet uklart for de som ikke er prester, og selve ansvarsområdet for prestatjenesten kan samtidig bli konturløst.

Når kall møter kalender

Kommentar til utgivelsen av boken

«Prest – kilder, mandat, funksjon, formål»

Jeg ble bedt om å dele noen refleksjoner over hvordan presterollen arter seg i dag, slik jeg selv erfarer den i møte mellom min teologiske utdanning og det praktiske menighetsarbeidet.

Min opplevelse så langt er at vi som prester i dag står i en spagat mellom teori og praksis. På den ene siden er det avgjørende at vi har en solid teologisk utdanning. Cand.theol.-graden gir oss et faglig fundament, en historisk bevissthet og en teologisk dømmekraft som kirken ikke kan være foruten. Vi forvalter tradisjon, tolker tekst, forkynner evangelium og bærer med oss et språk for tro som er formet gjennom flere år med studier.

På den andre siden opplever jeg at hverdagen som menighetsprest, særlig i mitt første år, i perioder har vært preget av oppgaver som ligger et godt stykke unna det klassiske bildet av teologen. Som kapellan har jeg ansvar for rundt 90 konfirmanter. Det innebærer ikke bare møte med ungdommene selv, men også med foreldre – ofte to per konfirmant, søsken, besteforeldre og en rekke fritidsaktiviteter og tidsklemma-hensyn som skal koordineres.

En betydelig del av min arbeidstid går med til å snakke med foreldre om hvordan konfirmasjonstiden skal kunne finne sin plass i en allerede travel hverdag. Jeg må stadig minne om at konfirmasjon i kirken er frivillig, og samtidig formidle at alle er hjertelig velkomne. Det er mye dobbelkommunikasjon: Vi ønsker

å invitere tydelig, men ikke presse. Vi vil stille krav, men også være fleksible. Vi skal representere noe forpliktende, samtidig som vi skal være imøtekommende.

Det som kanskje har overrasket meg mest i rollen som menighetsprest, er hvor stor del av hverdagen som går med til nettopp koordinering, logistikk og det å stå til tjeneste for andre ofte på deres premisser. I perioder kjenner jeg meg mer som familiekoordinator og prosjektleder enn som teolog.

Jeg tror ikke dette bare handler om strukturer, men også om forventninger. Som kvinne kan det i tillegg ligge en implisitt forventning om at man trer inn i en forståelsesfull omsorgsrolle som skal favne alle behov, dempe konflikter og sørge for at alle føler seg sett. Sjelesorg driver jeg mer enn gjerne med. Det er en kjerne for meg i prestedtjenesten, men koordinering og prosjektledelse er i seg selv ikke det jeg ble ordinert til. Det finnes mange andre yrker der slike oppgaver er hovedinnholdet.

Utfordringen, slik jeg ser det, er at de praktiske og administrative oppgavene lett kan komme til å overskygge det teologiske kjerneoppdraget. Ikke fordi det praktiske er uviktig, men fordi det kan fylle rommet så fullstendig at forkynnelsen, refleksjonen og den teologiske fordypningen får mindre plass enn de burde.

Kanskje er et av vår tids viktigste spørsmål derfor ikke bare hva prestens mandat er teoretisk sett, men hvordan vi i praksis organiserer tjenesten slik at det teologiske arbeidet ikke drukner i drift. For kirken trenger prester som både kan koordinere og kommunisere, men etter min mening, først og fremst prester som kan teologi, forkynne evangeliet og bære troens språk inn i menneskers liv.

Tekstgjennomganger

Søndag før pinse

17. mai 2026

Hag 2,3–9 Bygg opp igjen Herrens tempel
eller Apg 1,12–14 Disiplene venter i bønn
1 Pet 4,7–11 Tjen hverandre med nådegavene
Joh 15,26–27 Talsmannen og dere skal vitne

En søndag i det himmelske spennet

Søndag før pinse er søndagen midt i det himmelske spennet mellom Kristi himmelfart og pinse, to søndager med hver sin betydningsfulle dramatik. Hele vår tro og bekjennelse hviler på det som skjedde langfredag og påskedag, og det får sin foreløpige oppfyllelse for oss i det som skjedde Kristi himmelfartsdag og med Åndens komme i pinsen. Uten Kristi himmelfart, ingen kristen pinse slik vi kjenner den. Og uten pinsen, hadde vi vært igjen som foreldreløse barn etter Jesu himmelfart. Den oppstandne Jesus Kristus, som sitter ved Faderens høyre hånd, er oss nær gjennom Åndens komme i pinsen.

Hva skal vi så bruke denne søndagen til, og denne særdeles korte evangelieteksten? Alle de tre tekstene søndag før pinse omhandler Ånden og Åndens virke på ulikt vis. Kanskje er det en dag for å dvele nettopp ved de ulike sider av Åndens virke? Og kanskje også Åndens virke gjennom de ulike tidene i menneskets og kirkens historie? La oss starte hos profeten Haggai.

Hyrden Haggai

Haggai var profet for folket etter Israelfolkets hjemkomst fra eksilet i Babylon. Hans tjeneste som profet varte noen måneder i året 520 f.Kr. Folket hadde returnert for å gjenoppbygge tempelet i 536 f.Kr., og i starten hadde de pågangsmot og startet godt.

Noen av de eldste i folket, som hadde vært barn før eksilet, husket det gamle tempelets herlighet. Etter hvert ble folket motløse og gjenoppbyggingen stoppet opp, og vi kan lese at det ikke stod så bra til med dem. De mistet interessen for tempelet og mistet motet i arbeidet, alle fikk nok med sitt, og Herrens hus lå i ruiner. Inn i denne fortvilelsen og nøden kaller Gud Haggai til å tjeneste for seg og folket. Haggai hadde en hyrdes hjerte, han var en oppmuntrer som kjente både folkets og Guds hjerte, og han ble en budbringer for Gud. Haggai formante folket til å gjøre som de gjorde da de først kom fra Babylon; å gå helhjertet inn for gjenoppbyggingen av tempelet. Men formaningen kom ikke alene, med den fulgte et løfte. Først oppfordres både Serubabel og Josva til å være sterke, derpå får hele folket høre at de også skal være sterke. De skal gå i gang med arbeidet, og grunnen til at de kan og skal være sterke er at Herren selv sier han skal være med dem. Han viser til løftet som ble gitt da folket dro ut av Egypt: «Min Ånd er blant dere. Vær ikke redde!» (Haggai 2,5). Oppfordringene til å være sterke og ikke være redde knyttes helt og fullt til Guds nærvær gjennom Åndens nærvær. Ånden gav folket ny iver og styrke til å fortsette gjenoppbyggingen av tempelet. Vi kan lese versene fra Haggai som en invitasjon til å la Ånden hjelpe oss med å bygge tempelet av de levende steiner, Jesu Kristi legeme i verden, kirka vår, lokalt, nasjonalt og globalt.

Den hellige ånd

Den hellige ånd er sentral i alle dagens tre tekster. I teksten fra Haggai hører vi at Guds Ånd er blant folket, og at de derfor skal være sterke, og ikke redde. I brevt teksten i 1. Peters brev møter vi den Hellige Ånd på andre måter. Der handler det om Åndens frukter og Åndens gaver. Åndens frukt knyttes her til at vi skal elske hverandre inderlig og være gjestfrie uten å klage. Åndens frukt utdypes og utvides i Galaterne 5.22-23: «Men Åndens frukt er kjærlighet, glede, fred, overbærenhet, vennlighet, godhet, trofasthet, ydmykhet og selvbeherskelse». Kanskje kan det være fint å trekke inn disse versene i prekenen, for å utvide nettopp Åndens virke i oss og gjennom oss. Hva betyr det å elske hverandre inderlig? Hva betyr det for oss, i dag? Og legger vi vinn på gjestfrihet, eller har vi, som folket i Haggais tid, nok med oss selv?

Videre leser vi at vi skal tjene hverandre, hver og en med den nådegave han har fått, som gode forvaltere av Guds nåde. Hvordan tjener jeg mine søsken med min nådegave? Gjør jeg det som en god forvalter av Guds nåde? Kanskje kan dette også være en søndag for å snakke om sunn og usunn åndelighet? Det finnes dessverre mange brente barn blant oss, som har opplevd en karismatikk som har påført andre smerte og skade, og som ikke stilte den andre fri innfor Gud. Jeg kan bli sorgfull med tanke på hvordan både usunn åndelighet og pietismens klamme hånd har stjålet manges frimodighet og tillit inn i det Peter her skriver om. Med dette mørke bakteppet, kan vi likevel snakke frimodig og redelig om Åndens virke i oss og mellom oss? Kan vi bli modigere i det å snakke om de ulike nådegavene? Uten å gjøre noen av dem mer «åndelige» eller viktigere enn andre? Uten å forbinde gaven med om mottakeren av gaven er mer eller mindre åndelig, slik det ofte har vært gjort i en del settinger? Kan vi snakke om Åndens virke og gaver i lys av 1. Korinterbrev 13,2-3? Der leser vi: «Om jeg har profetisk gave, kjenner alle hemmeligheter og eier all kunnskap, om jeg har tro så jeg kan flytte fjell, men ikke har kjærlighet, da er jeg intet. Om jeg gir alt jeg eier til brød for de fattige, ja, om jeg gir meg selv til å brennes, men ikke har kjærlighet, da har jeg ingen ting vunnet».

Denne søndagen kan brukes til å belyse Åndens frukt og Åndens gaver slik Peter skriver om dem, og til å snakke sant om hvilket forhold vi har til dette i menighetene og fellesskapene våre. Kunne vi formidle en sunn teologi om dette, i tråd med 1. Korinterbrevteksten, tror jeg mange ville finne det meningsfullt og oppbyggelig. Kanskje kan det også være til hjelp for å være akkurat den de er i fellesskapene våre, hver med sine gaver – både naturgaver og nådegaver. Nådegavene er jo gitt oss, uten at vi kanskje anerkjenner det eller nødvendigvis benevner dem som det, nettopp kanskje på grunn av alt det usunne som har fått plass opp igjennom. Likevel, som det står i 1. Korinterbrev 12,7: «Hos hver enkelt gir Ånden seg til kjenne slik at det tjener til det gode».

Vi finner to oppfordringer til i Peters brev. For det første, «den som taler, skal se til at han taler som Guds ord». Og for det andre, «den som tjener, skal tjene med den styrke Gud gir». Og vi finner

en sluttsats som sier noe om hvem som skal ha ære når Åndens frukter og gaver får leve blant oss: «Slik skal Gud i ett og alt bli æret, ved Jesus Kristus. Ham tilhører herligheten og makten i all evighet! Amen». Jeg vil ta med den første oppfordringen i de to følgende avsnitt.

Vitnesbyrdet og de kristnes liv i verden

Evangelieteksten denne dagen består av kun to vers. «Når Talsmannen kommer, han som jeg skal sende dere fra Far, sannhetens Ånd, som går ut fra Far, da skal han vitne om meg. Men dere skal også vitne, for dere har vært hos meg fra begynnelsen av» (Joh 15,26–27). Talsmannen, Parakleten, skal lære de troende om Jesus Kristus, vitne om Ham, og minne dem om sannheten. Sannhetens Ånd skal veilede disiplene til sannheten, forklare og forherlige Jesus Kristus og gi innsikt i Guds veier og vilje. Sannhetens Ånd skiller seg fra verdens ånd, og er gitt alle troende. Når Jesus sier «dere skal også vitne» sier Han at Den hellige ånd gjennom disiplenes tale vil vitne om Jesus.

I møte med denne teksten inn i 2026 tenker jeg først og fremst på to ting. For det første, i hvor stor grad åpner jeg opp for Åndens vitnesbyrd om Jesus i mitt eget liv? Og for det andre, hvor frimodig er jeg til å vitne om Jesus Kristus? Til det første først. Både som menneske, privat og personlig, og som prest trenger jeg Åndens hjelp og fylde. Jeg trenger at Ånden igjen og igjen viser meg Jesus Kristus, og åpenbarer for meg evangeliets sannhet og dybde, og jeg trenger at Han overrasker meg på nytt og på nytt med Guds uendelige nåde og kjærlighet gitt oss i Jesus Kristus.

Jeg tenker på ordinasjonsløftene våre, hvor vi lover å forkynne Guds ord klart og rent, som det er gitt oss i Den hellige skrift, og som vår kirke vitner om det i sin bekjennelse, at vi forvalter de hellige sakramenter etter Kristi innstiftelse og vår kirkes orden, at vi i sjelesorg og skriftemål drar omsorg for hvert enkelt menneske og bærer dem fram for Gud i bønn og påkallelse med takk, – at vi trofast veileder og formaner til sann omvendelse, levende tro på Kristus og et hellig liv i kjærlighet til Gud og nesten, *og at vi selv av hjertet legger vinn på å leve etter Guds ord, og i studium og bønn trenger dypere inn i de hellige skrifter og den kristne tros*

sannheter. Jeg trenger Guds hjelp og nåde til dette. Jeg trenger å sette av nok tid. Jeg trenger å vanne mine dype røtter.

I disse tankene kom jeg over en artikkel i Vårt Land fra 16. februar 2022 om faren for, og erfaringen av åndelig utmattelse for prester, med overskriften «Når presten tørker inn». Her snakker sokneprest Lisa Holm Johansen om troen som ferskvare og at vi må nære og pleie troen hver dag for å holde den levende. Jeg tillater meg et sitat fra henne som fanger inn tankene som oppstår i meg i møte med dagens tekster:

«Gud er et levende mysterium. Høyt hevet over alt og alle, og samtidig nær. Presten må bruke tid til å være i mysteriet, trekkes inn i det, føres av det og næres av det. Det kan skje gjennom stillhet, bønn, musikk, poesi, lesning, samtaler, naturopplevelser eller ved å bare sitte og glane. Og for et menneske som lever av troen så er dette en viktig del av arbeidet. Og ja, det er en skrikende kontrast til et samfunn som jager etter resultater, aktivitet og innovasjon. Men prester er ikke dermed bakstreverske, vanskelige, sære eller umoderne. Tvert om, for å henge med og være aktuelle og være verdt å lytte til – så må noe gammelt også bestå. Og det er forpliktelsen på ordinasjonsløfte (sic). Og muligheten til å ivareta det. Kirken har et rikt repertoar til åndelig og spirituell (sic) påfyll og ivaretakelse. Prester, og andre ansatte, må få bruke tid også på dette. For å kunne gi videre. Så Gudsmysteriet kan fortsette å være en levende kilde midt iblant oss».

Kallet er å la Ånden nære oss. Stupe inn i mysteriet igjen og igjen. La mysteriet forundre og forstyrre oss. La det uutsigelige være uutsigelig. Og la Åndens nærvær gi styrke og drive frykten bort i arbeidet med å bygge tempelet av levende steiner.

Forkynnelsens alvor og mulighet

Tilbake til Peters første brev. Der står det at den som taler skal se til at han taler som Guds ord. Jeg hører mange si at de alt for ofte ikke får noe ut av prekener rundt om i kirkene våre. Hvordan maler vi Jesus Kristus for oss selv og dem vi forkynner

for? Hva bygger opp? Hvordan kan vi sammen med menigheten gjenoppdage evangeliet? Det er en utfordring til oss alle. Hvordan kan vi enda mer se på forkynnelsen med et alvor som lokker oss til mysteriet og vår avhengighet av Åndens arbeid i oss? Utfordringen til oss alle er å søke dypt, søke veiledning og inspirasjon, søke Jesus Kristus – og prøve så godt vi kan på den bakgrunn å tale *som* Guds ord. Forkynnelsen vår må ta på alvor menneskelig erfaring og være ærlig om livet, men ikke stoppe der, den må finne sin gyldighet i Kristusvitnesbyrdet og i undringen over mysteriet, det dunkle, det vi ikke vet eller enda ikke kan beskrive.

Å tale som Guds ord, er ikke det samme som å tale om Guds ord. Gjør vi for mye av det siste? Hva krever det første? Dette er en utfordring jeg legger til leseren å selv finne ut av sammen med den beste av alle hyrder, Jesus Kristus.

Momenter til prekenforberedelsene

Hva er evangeliet, de gode nyheter i dagens tekster? Evangeliet er at Jesu nærvær er gitt oss gjennom Talsmannens vitnesbyrd, og at han, Sannhetens Ånd, vil veilede oss til og i sannheten.

Hva er utfordringen? Vi skal gå ut i verden med korsets og oppstandelsens budskap. Vi skal vitne om Jesus Kristus med våre egne ord og våre egne liv.

Hva er oppmuntringen? Den er den samme som det som ble sagt gjennom Haggai: «Vær sterke! Min Ånd er blant dere. Vær ikke redde!»

Til slutt – hva kan dagens tekster si inn i våre liv, og inn i verdens nød og smerte? Hvordan forkynne over disse tekstene inn i en verden som er knuget av urett, løgn og maktmisbruk?

Salmeforslag

512 – Kom, Hellig Ånd med skapermakt

527 – Kristne, la oss søke sammen

611 – Du ber oss til ditt alterbord

520 – Gå gjennom byens lange, rette gater

371 – Om alle mine lemmer

Pinseaften

lørdag 23. mai 2026

2 Mos 24,3–11 Herren slutter pakt med Israel
Ef 2,17–22 Kristus er hjørnesteinen
Joh 7,37–39 Ånden var ennå ikke kommet

*Denne tekstgjennomgangen har tidligere vært publisert
i Nytt norsk kirkeblad 2/2023.*

Endå var ikkje Anden komen

Pinseaften er ein litt rar dag i kyrkjeåret. Det er liksom dagen før dagen. Me er på nippet til det store som skal skje. Men det har liksom ikkje skjedd heilt endå. Om me skulle hatt ei overskrift for dagen såleis, skulle det vore, som evangelisten forklarar: «endå var ikkje Anden komen.» Viss pinsedag er kyrkja sin fødselsdag, så er pinseaften liksom kvelden før, når me som små born kan lite anna enn å gle oss til den store dagen i morgon.

Der er likevel to omstende som gjer at kanskje heller det er ettopp pinseaften som blir den store festdagen. For det første er det ikkje allstad at gudstenesta ved pinse fell på pinsedag. Noko av den same problematikken er kjend frå stader der til eksempel skjærtorsdagsgudstenesta er den einaste gudstenesta i løpet av påska. Men kva med krossfestinga? Kva med oppstoda? Då høver det kanskje å køyre eit dess sterkare feststemt pinsepreg på gudstenesta.

Men for det andre: For mange niandeklassingar i det ganske land er ikkje pinsa den største festen, men konfirmasjonen. Eitt av alternativa til tekster ved konfirmasjonsgudstener er å bruke

kyrkjeårstekstene, og 27. mai er det altså pinseaftan. I den følgjande tekstgjennomgangen har eg teke utgangspunkt i konfirmasjon, men eg trur nokre av perspektiva kan vera brukande lell.

Skulle eg talt til konfirmantane med utgangspunkt i pinseaftans-tekstene, hadde eg nok teke mest utgangspunkt i epistelteksta. Efesarbrevsteksta i 2,17 opnar med at «han», altså Kristus Jesus, «kom og forkynte budskapet om fred for dykk som var langt borte, og fred for dei som var nær». Eigentleg skriv Paulus til heidningar om forholdet mellom dei som heidningar og jødar som han sjølv. Kan hende set dette verset ord på konfirmantane si eiga oppleving av sitt forhold til kyrkja eller Gud? Somme er mindre kyrkjevande enn andre. Men til både dei «langt borte» og dei «nære» forkynner Kristus den same budskapet: fred. Såleis står konfirmantane på lik linje med alle dei av oss som har lengre fartstid. Me får tilgang til Far ved den eine og same Anden (jf. vers 18).

Medborgarskapen, som Paulus kallar det (vers 19), fekk me eigentleg i dåpen. Men konfirmasjonen markerer likevel overgangen inn hjå dei «åndeleg myndige». I styre og stell får denne overgangen heilt konkrete konsekvensar. Som femtenåringar får dei retten til sjølv å melde seg ut eller inn av kyrkja. Dei har òg stemmerett ved kyrkjevalet seinare i år.

I vers 20–22 brukar Paulus ein byggmetafor. Paulus si formulering at «de er oppbygde på grunnvollen til apostlane og profetane, og hjørnesteinen er Kristus Jesus sjølv», kan forståast på fleire måtar. Der er mange som har gått før oss. I katolsk og anglikansk tradisjon kan ikkje einkvan kyrkjelydsprest utføre konfirmasjonen; dei må ha inn biskopen. Og er ikkje biskopen tilgjengeleg, så får dei ver så god vente. At konfirmasjons-gudstenester somme stader fell til pinse, gjev høve til å sjå desse to i samanheng. Hjørnesteinmotivet er eit kjent bilde på Kristus med bakgrunn i GT (Sal 118,22; Jes 28,16; Matt 21,42 par; Apg 4,11; 1Pet 2,6–7), men her er ideen at kyrkja, det kristne fellesskapet, blir bygt opp frå det. Vidare er det «i han» at bygningen blir halden saman (vers 21). For kyrkja er

eit trusfellesskap – ikkje eit meiningsfellesskap. Der ligg mange mogleikar i denne epistelteksta, men jobb godt med adresseringa: Kven er «me» og «dokker»?

Johannesevangeliet

I evangelieteksta står Jesus fram på den siste dagen i høgtida. Meste av stoffet i Johannesevangeliet finn stad i høve høgtider. I dette tilfellet er høgtida lauvhyttefesten. Karakteristisk for Jesus i Johannesevangeliet er at alt han gjer, gjer han fordi Far har synt han det. Den Jesus som bed i Betania om å få sleppa, har ingen plass i Johannesevangeliet. Likevel er det ein først nølande Jesus som fer i løynd til festen i Jerusalem (v. 1–10). Når Jesus står fram på den siste dagen i høgtida, kan me lesa han som at han har eit ambivalent forhold til kva han sjølv gjer.

Levande vatn

Jesus ropar. Dersom scena er sett til tempelplassen, gjev det meining å skru opp lyden for å bli høyrd. Jesus ropar kva? Innhaldet er innhylla i Johanneisk teologi: «Den som tørstar, skal koma til meg og drikka. Den som trur på meg, frå hans indre skal det, som Skrifta seier, renna elvar med levande vatn.» Jesus vender seg til dei som har behov og lovar å møte dei på behova deira. Skriftstaden Jesus viser til, er etter alt å døma i Esekiel 47,1–12, der profeten ser vatnet vell fram ut frå tempelet og gjev landskapet liv, det salte Dødehavet skal bli friskt og der skal yra med fisk. Uttrykket «levande vatn» (gr. *ὄζωζον*) er òg det som blir bruka for å snakka om rennande vatn. I eit elles heller turrvore landskap er synet til profeten eit kraftfullt bilede.

Me er ikkje kvitt problemet i 2023 heller. Ifølgje Kirkens nødhjelp lever nesten 800 millionar menneske utan tilgang på reint vatn. Fasteaksjonen som konfirmantane har vore med på har eit særleg fokus på dette. Men liksom dåpen, så handlar utropet frå Jesus her om meir enn faktisk vatn.

Det er heller ikkje første gongen Jesus snakkar om «levande vatn». Motivet møter me første gong i møte med den amaritanske kvinna i kapittel 4. Lenger ut i evangeliet sitt, fortel Johannes om når dei romerske soldatane skal stadfesta at Jesus faktisk er

død. Ein av dei soldatane stikk Jesus i sida med eit spyd, og straks renn der ut blod og vatn (19,34). Johannesevangeliet teiknar konsekvent Jesu kropp som det nye tempelet (2,21). Ikkje lenger knyter tilbedinga seg til spesifikke stader, men i «ånd og sanning» (jf. m.a. 4,23). Dette kan me forstå både på eit individuelt plan, så at ein har Jesus i hjarte, men òg på eit meir kollektivt plan, så at kyrkja er Kristi kropp (jf. 1Kor 12,12ff; Ef 1,22ff). Tempelspråket er absolutt til stades i epistelteksta, særleg i Ef 2,21–22.

For dette kommenterer evangelisten at handlar om «Anden dei skulle få» (7,39). Dei som trur på Jesus har ikkje fått Anden heilt endå, fordi, ifølgje evangelisten, var Jesus endå ikkje herleggjort. Denne herleggjeringa skjer fyrst på krossen, der Menneskesonen blir lyft opp (jf. 3,14). Når så Jesus er oppstaden og syner seg for læresveinane, då seier han: «Ta imot Den heilage ande!» (20,22). Naudsynet av Jesu død blir gong på gong understreka i Johannesevangeliet, til dømes kveitekorntet som må i jorda og døy for å gje grøde (12,24).

Både epistelteksta og evangelieteksta fortel korleis Jesu gjerning legg grunnlaget for det seinare kristne fellesskapet. Den som skulle likt å veta nett *korleis* det andre følgjer frå den første, kan henda sit att vonbroten. Det er Anden som bind saman trusfellesskapet. Dokker som har konfirmasjonar denne dagen kan jo velja raud som liturgisk farge, i plassen for den gjerne vanlegare kvite.¹ Det er jo pinse.

Salmeforslag

Til salmar kan ein godt spare litt på pinsekruttet til dagen etter. I rekkjefølgja dei står i salmeboka, føreslår eg:

- 162 – Såkorn som dør i jorden
- 220 – Lov Jesu namn og herredom
- 349 – Du som freden meg forkynner
- 350 – Jesus Krist, du nådens kjelda
- 512 – Kom, Ande med di skaparmakt

¹ Jf. Retningslinjer for bruk av liturgiske farger

Pinsedag

søndag 25. mai 2026

1 Mos 2,4–9 Guds livspust og livets tre
Apg 2,1–11 Ånden blir gitt
eller Rom 8,9–11 Dersom hans Ånd bor i dere
Joh 20,19–23 Ta imot Ånden

Hvert år gir pinsehøytiden meg en utfordring: Hva skal jeg egentlig si om Den hellige ånd? Nærmere bestemt: Hva skal jeg si om Ånden som ikke bare blir læresetninger og teori, men som kan henge sammen med dagliglivet? Utfordringen blir fort rettet til meg selv, predikanten. På hvilken måte har Den hellige ånd vært en del av mitt eget kristne liv det siste året?

Jeg spør på denne måten, og kan svare på to radikalt forskjellige måter. Det første svaret holder ikke tilbake: Den hellige ånd er med meg, og alle, hver tid og stund. For det var Ånden som svevde over dåpsvannet og gjorde det til virksomt sakrament, det er Ånden som gjør Kristus nærværende i brødet og vinen søndag etter søndag. Det er igjennom Ånden at Jesus fortsatt er med, som talsmann, og trøster, med visdom og tro. Ja, det er ved Ånden at Gud skal «gi [vår] dødelige kropp liv» (Rom 8,11). I tillegg til alt dette, som befinner seg i et «etter-pinse-perspektiv», er Ånden også selve skaperånden som puster liv i alt som eksisterer. Kort sagt: I alt vi får fra Gud, er Ånden der som formidler. Da skulle det bare mangle at vi holder pinsefest med bravur – en fest med liv og glede.

Men jeg kan også svare helt nøkternt: Ut over et tappert, men stadig forglemt forsett om å be *Kom Hellig Ånd med skapermakt* i sakristiet i forkant av messen, tenker jeg fint lite på Helligånden,

sammenlignet med de to andre personene i treenigheten. Dette er jeg ikke alene om, for det er i det hele tatt et trekk i den teologiske og liturgiske tradisjonen vår at Helligånden ikke omtales eller tiltales mye. Vi har blikket mye rettet mot Skaperen og mot Jesus (i fromhetslivet kanskje mest i skikkelse av den jordiske Jesus, framfor den oppstandne, herliggjorte Jesus), og det blir gjerne lite plass til Ånden. Da er det fort gjort at prekenen på pinsedag forteller om Den hellige ånd som den som formidler alle gode gaver fra Gud og til oss, men hele tiden på et rent teoretisk nivå som vi kan anerkjenne og deretter i grunn ta for gitt fram til neste pinsedag.

Det har imidlertid ikke alltid vært slik: I middelalderen og godt inn i den lutherske perioden var pinsen en storslått høytid, og Den hellige ånd var, slik jeg forstår det, viktigere i trospraksis og teologi enn det vi finner hos oss i dag. Pinsefesten, som stod på egne bein med en hel oktav (slik 2. pinsedag som offentlig helligdag fortsatt forteller om), har vært en stor feiring, og ikke minst i hymne- sekvens- og salmediktning har mennesker brukt sine åndegitte skaperevner for å gi festen en større høytid. Pinsen har fortsatt flere storslåtte salmer enn en rekke å synge i løpet av en knapp høytidsmesse.

Men så har pinsedagen havna i ei liturgisk bakevje. Noe av det kan handle om kalenderreformer: Nå er det gjort tydeligere igjen at pinsen avslutter påskehøytiden, og vi teller heller ikke lenger *søndager etter pinse*. Resultatet blir at høytiden kanskje nå har litt lite pusterom. Noe kan handle om få folkelige tradisjoner. Selv er jeg vokst opp med å fyre pinsebål på pinseaften – men de fleste steder i landet er St. Hans kvelden for store bål. Men min påstand er at bakevja først og fremst handler om den enorme rasjonaliseringen av den vest-europeiske kulturen, som har spor helt tilbake til opplysningstida, som hadde sin glanstid under modernismen, og som vi ikke er helt ferdig med ennå. Dette kulturelle trekket har gitt liten plass til de dynamiske bildene og erfaringene som Den hellige ånd knytter seg til. Vi har fått et tydeligere skille mellom naturlig og overnaturlig, og antallet metaforer vi bruker om Gud har blitt færre og stivere. Blant annet blir det å omtale Gud som mor; slik for eksempel Julian

av Norwich (ca. 1342 - ca. 1416) gjorde, møtt med mye større motstand nå enn da. Kanskje er det nettopp bildene knyttet til Ånden som lider mest av et stivere metaforspråk, og et behov for å sortere verden inn i *enten* naturlig eller overnaturlig.

For hvert år som går siden moderniteten var på høyden, endrer dette seg litt. Stadig mer lirket det i en post-/senmoderne tilværelse rom for at også Ånden kan ha sin naturlige (og overnaturlige) plass i de troendes liv. Som virkelighet har Ånden alltid vært der, men som en bevisst del av gudsrelasjonen har den tredd i bakgrunnen.

Som predikant blir det det da for meg naturlig å gripe tilbake til erfaringer og bilder som har vært brukt i en førmoderne kontekst, og som kanskje kan glippe inn i det stadig større rommet for livligere metaforbruk. De kan ristes og tilpasses. Noen fungerer, noen kan godt få ligge. Her lar jeg noen eksempler følge:

- Den hellige ånd som kjærlighetens ild, som skaper og forandrer følelser.
- Som lysstrålen fra Guds helligdom.
- Som Guds budbringer og giver av Guds gaver.
- Som den som skaper forsoning og enhet.
- Som den som gir trøst og selvtillit hos den som lider.
- Som den som setter den troende i stand til å handle.
- Som den som gir dyder og nestekjærlighet til den troende.
- Som den som gjør jorden ny
- Som vinden som blåser dit den vil, med en skapende frihet.
- Som hjelp i stillhet og ettertanke.
- Som visdommens ånd, som hjelper oss med å forstå og vokse i troen.
- Som den som gir mot til å vitne om evangeliet.
- Som den som gir profeten ord å tale.
- Som den som jager Djevelen unna.
- Som Trøsteren, som gjør oss modige i møte med døden.

Poenget med den langt fra utfyllende opplistinga er nettopp å vise til fleksibiliteten og kreativiteten som omtale av Ånden gir. Pinsedag gir predikanten en stor mulighet til å hente fram

nye (eller gamle) metaforer om Gud, og dermed gi folket flere ressurser til et trosliv som passer konkrete behov og livssituasjoner.

Tekstene

Alle tekstene kan oppsummeres med frasen fra Salme 104: «[Gud] sender ut sin Ånd, og [vi] blir skapt». I skapelsen av mennesket tilbake i opphavet – og hvert eneste øyeblikk siden. På pinsedagen med tunger av ild og med ord. Hos Johannes som en utsendelse og misjonsbefaling fra den oppstandne. Felles for dem alle er at Ånden skaper nytt liv i naturlig eller overnaturlig forstand, slik Ånden fortsatt i dag skaper nytt liv hos oss.

Slik jeg tenker om pinsedagen er det ikke dagen for en særlig eksegetisk preken, men det er flere interessante momenter i evangelieteksten:

1. Jesus som ånder på disiplene – *ενεπνευσεν* – er nøyaktig samme ord som Septuagintas (LXX) gjengivelse av Herren Gud som puster livspust inn i mennesket.
2. Oversettelsen av *Ιουδαῖοι* i Johannesevangeliet har vært mye debattert i forbindelse med Bibelselskapets nyreviderte bibeloversettelse. I Bibel 2024 gjengis dette her som «jødenes ledere» for å styre unna antisemittiske feiltolkninger.
3. Tidspunktet 1: Johannes tidfester formidlingen av Ånden til kvelden samme dag [som oppstandelsen], den første dagen i uken. Men ligger det i insisteringen på at det var nettopp den første dagen i uken et pek til Jesu og Åndens nærvær i gudstjenestefeiringen på søndagene, på samme måte som i Luk 24,13–35?
4. Tidspunktet 2: Johannes samler påskedag, Kristi himmelfart og pinsedag på ett og samme møte – og er i dette mer i tråd med den tidlige kirkens praksis: Først fra 300-tallet begynte kirken i Jerusalem å spre disse tre dagene etter Lukas' kronologi.
5. Løsing fra synd: Disse versene er en fast del av vår kirkes ordninger for skriftemål, men er også interessant i lys av hvordan *synd* omtales i Johannesevangeliet for øvrig. Her går ikke Jesus rundt og tilgir folk syndene deres, men han

bærer dem bort, til opphøyelsen på korset. Og når Jesus hos Johannes skal definere synd, handler det grunnleggende sett om vantro (Joh 16,9). Slik jeg leser det, blir syndstilgivelsen som settes i forbindelse med Ånden i Joh 20, i stor grad derfor også en del av apostlenes misjonsoppdrag – sendt ut av Jesus, med Ånden, for å hjelpe folk til å tro på Gud og på Kristus (Joh 14,1).

Salmeforslag

Mange av helligåndssalmene må gjerne brukes i månedene framover, men til selve pinsedagen:

229 – Den signede dag

224 – Kom, hellige Ånd eller 225 *Veni Sancte Spiritus* har tidligere vært brukt som vers til Halleluja denne dagen. Kan den synges i forlengelsen av halleluja? Kanskje knelende?

228 – O lue fra Guds kjærlichkeit

513 – Nå ber vi Gud, Den Hellig Ånd

232 – I all sin glans nu stråler solen

520 – Gå gjennom byens lange, rette gater

2. pinsedag

mandag 25. mai 2026

Joel 3,1–2 Når Anden blir aust ut
Apg 10,34–48 Anden kom over alle
Joh 16,5–11 Anden går i rette med verda

Til dagen

«Ein gong skal det henda» (Joel 3,1), men kva skjer denne dagen?

Kanskje er 2. pinsedag dagen for å gjere noko anna, prøve noko nytt? I Oslo er det økumenisk pinsefeiring 2. pinsedag, kanskje kan ein få til liknande andre stader? Kanskje kan ein bruke dagen til å prøve å få til noko på kvelden, kanskje ha eit tiltak for born på dagtid? Eller samle kyrkjelyden til ein stor grillfest?

Pinsa er tida for det nye, men vi pleier normalt å gjere det same, det må vi nok innrømme. Då kan 2. pinsedag, vere ein dag for å prøve å slå seg litt laus, om ein har tid og overskot til det. Eller kanskje kan ein nå ut til kyrkjelyden på nye måter med SoMe, eller å lage til pilegrimsvandring eller tursti dei kan følge sjølv.

Ein gong skal det henda

Joel betyr «Herren er Gud», og det er ikkje sikkert det er meir enn det å seie om forfattaren. Men ein kan anta at han hadde god innsikt i eit bondeliv, noko som kan vere passande på ei tid for vekst – slik pinsetida er. Teksten vår er frå den andre delen av boka, og kan ha som overskrift «Livet skal velle fram!». Det handlar om korleis Anden, livskraftene, skal få utfalde seg. Her er teksten vår eit godt bidrag.

Det er eit sukk som har vore med alt sidan Moses si tid; at Gud skal gje sin Ande til alt folket, så alle kan bli profetar (4. Mos

11,29). Joel ser også fram mot denne tida, då skal alle, unge, kvinner, gamle, rubbel og bit, få Andens gåve. På same vis som regnet skal falle over jorda (2,23), skal Guds Ande kome over alt folk. Guds Ande skal kome i så eit rikt monn at ingen skal mangla noko, og som jorda som blir fruktbar mark av regnet.

Det er mykje ein kan ta tak i frå Joel, mest kanskje å sleppe folk til! Ikkje nødvendigvis på ein preikestol, men med sine evner. Denne teksten vitnar om ein dag då Andens gjerningar, potensielt, skal bære frukter i, og frå, alle menneskes liv, ikkje berre enkelte menneske i bestemte institusjonar.

Gud gjer ikkje forskjell på folk!

Peters tale kjem ikkje ut av det blå. Tala er som eit svar på oppmodinga frå Kornelius, men vi må også sjå det i samanheng med Peters draum/openberring i vv. 9–16. Når Peter går over dørkarmen hos Kornelius, bryter han ei barriere, men bryter ikkje ut med tala med ein gong, han gjev ordet til Kornelius først. Og det opnar opp for ei større forståing for Peter om kva det var Gud ville openberre for han i draumen.

Gud gjer ikkje forskjell på folk, han tek imot kvar den som fryktar han og som gjer rett = kvar den som trur! Det er ikkje berre ein dørterskel Peter går over, det er ei dør som har opna seg, døra ut til verda. Det som byrja i Galilea, som sidan spreidde seg til heile Judea, og til Jerusalem, den bevegelsen går no vidare! For Jesus er jo Herre over alle, og dommar over alle og kan gje tilgjeving til alle! (vv. 36,42f) Og kva er teiknet på at ein høyrer Herren til? Det er ikkje lenger berre gjeve eitt folk å høyre Herren til. Det er Anden og vatnet = dåpen, som er teiknet på at ein høyrer Herren til. Og sidan alle folk høyrer Herren til, kan også evangeliet bli forkynt for og nå ut til alle folkeslag. Det store i denne teksten er eigentleg at det som sleit med å få fotfeste hos sine egne, plutsleg her blir ei bevegelse ut over dei kjende rammene.

Eit element å ta med seg frå denne teksten: Når det står «at Gud ikkje gjer forskjell på folk», handlar det om at Gud møter dei ansikt som bøyger seg for han, eller som søkjer han. Gud møter oss – andlet til andlet, løfter sitt åsyn på oss når vi trur!

Talsmannen kjem

Kvar gong eg seier eg må gå heimanfrå på jobb, om ettermiddagen, spør dotter mi: «pappa, hvor skal du?». Dette spørsmålet kjem ikkje læresveinane på å stille Jesus. Vi er godt inne i Jesu avskjed, og han har mykje å fortelje til læresveinane, og mykje å førebu dei på. Han har nettopp åtvare dei om at dei må vere budd på det som kjem. Til no har Jesus vore der som ein slags buffer, som har bore motstanden for dei, men no blir han borte, då må dei bere det sjølv. Kanskje er det dette som gjer læresveinane sorgtunge, men Jesus er oppgitt, kanskje såra, over at dei ikkje bryr seg meir om kva som skal skje med han. Dei er for opptekne med si eiga sorg og skjebne, til å vise interesse for frelseshistoria som utfaldar seg like føre dei. Eller kanskje er det så enkelt at dei ikkje forstår at det er mogeleg at dette kan ende med noko anna enn fysisk død?

Men ta det med ro, Anden kjem som ei hjelp! For at Anden skal kome, må Jesus først bli herleggjort. Dette har lesarane av evangeliet visst sidan 7,39, men det kan kanskje kome litt brått på læresveinane. Ved Anden blir ikkje Jesu arbeid eller nærvær avslutta, det held fram, og Anden skal ta det eit steg lenger. «Gud sende ikkje Son sin til verda for at han skulle dømme verda, men for at verda skulle bli frelst ved han» (3,17), men når Anden kjem skal han gå til rette med verda. Det er på tide at ting kjem fram i lyset (merk verbet *elenchein*, også brukt i 3,20).

Det Anden skal avsløre, og stille fram i lyset, er kva synd, rettferd og dom er. Synd er ikkje å «gjere feil», men ikkje å tru på Jesus. Rettferd er ikkje den menneske gjev – men det Gud gjev. Verdas rettferd dømde Jesus urettferdig, fordi den heldt fast på det som gav rettferd i menneskes auge, ikkje i Guds åsyn. Dommen kom slik ikkje over Jesus, men over denne verdas fyrste – og alle som tener han.

Til preika

«Folk er folk» heiter eit gatemagasin. Kor ofte går du forbi dei som sel det? Eg må innrømme at eg gjer det alt for ofte. Men eg har byrja å helse på han som sel det på senteret der vi bur, så han veit at eg ser han som det mennesket han er, og ikkje overser han som noko som ikkje høyrer heime her.

Vi har lett for å dømme, eller tenke at det er ting, også menneske, som ikkje høyrer heime i visse settingar. Men Gud gjer ikkje skilnad på folk: Alle som vil kome til Han er velkomne, om dei trur på Han. Er vi frimodige nok i vår kyrkje, og i vår kvardag, til å opne både kyrkjedørene og hjartedørene våre for andre?

2. pinsedag er gjerne ein gløymd dag, det er nok ikkje mange som leser denne kommentaren. Men eg har lært ein ting: 2. pinsedag er dagen for å gjere verksam. Vi feirar at Anden, Talsmannen, kva vi enn kallar det, kjem til oss på Pinsedagen, men 2. pinsedag ber oss om å gå til arbeid. Det er ein dag som utfordrar oss som kyrkje, og som enkeltmenneske på å vere opne og frimodige, så vi tek imot dei som har tatt imot Jesus, ved Den heilage ande, og er tøffe nok til å dele Ordet med verda – om nødvendig med ord!

For Ordet er enno verksamt, det vart ikkje borte då Jesus gjekk til Gud, det kom ikkje berre Pinsedag, det er der også 2. pinsedag, og alle dagar som kjem, heilt til verdas ende. Då må vi sleppe lyset fram, og la menneske kome fram i lyset, så dei kan erfare den rettferd Gud gjev, den dom Gud tek av våre skuldre, når vi kjem til han – i trua på Jesu død og oppstode, og i frykt for, og tru på, Gud.

Salmeforslag

698 – Åkrane kvitnar mot hausten

512 – Kom, Hellig Ånd med skapermakt

534 – I Krist er ikkje aust og vest

539 – Dine løfter er mange

416 – Du far og Herre

233 – Kjærlighet er lysets kilde

Litteratur

Norvald Yri, *Fortolkning til Hoseaboken og Joels bok*, i
«Fortolkning til Daniels bok», Luther forlag, Oslo 1974

James L. Crenshaw, *Joel: a new translation with introduction
and commentary*, The Anchor Bible, Doubleday, 1995

Luke Timothy Johnson, *The Acts of the Apostles*, Sacra Pagina
Series vol.5, The Liturgical Press, Collegville, Minnesota, 1992

Darrell L. Bock, *Acts*, Baker exegetical commentary on the New
Testament, Baker Academic, Grand Rapids, Michigan, 2007

Andreas J. Köstenberger, *John*, Baker exegetical commentary on
the New Testament, Baker Academic, Grand Rapids, 2004

Francis J. Moloney, *The Gospel of John*, Sacra Pagina Series vol.4,
The Liturgical Press, Collegville, Minnesota, 1998

J. Ramsey Michaels, *The Gospel of John*, William B. Eerdmans
Publishing company, Grand Rapids, Michigan, 2010

Treenighetssøndag

31. mai 2026

5.Mos. 6,4-9 Du skal elske Herren din Gud

1.Pet. 2,4-10 Forkynne hans storverk

Matt. 28, 16-20 Misjonsbefalingen

Om Treenighetssøndagen

Første søndag etter pinse innleder det alminnelige kirkeår og tiden uten store høytider. Jul, påske og pinse er tilbakelagt, nå kommer tiden hvor vi skal fordype oss i troen og i hva det vil si å være et kristenmenneske og leve som Jesu etterfølger i verden. Den liturgiske fargen er grønn og symboliserer nettopp vekst og liv.

Det var pave Johannes den 22. som i 1334 innførte treenighets-søndagen i det katolske kirkeåret. Allerede fra 1100-tallet var festen for treenigheten lagt til første søndag etter pinse, men dette ble ikke praktisert alle steder før på 1700-tallet. Dagen ble videreført i den evangelisk-lutherske kirken, og het inntil 1977 «trefoldighetssøndag» eller «trinitatisfest». Den ortodokse kirke feirer ikke treenighetssøndagen, ettersom treenighetsdagen hos dem er pinsedag.

Dagens bønn

Treenige Gud, vår skaper, frelser og livgiver, vi ber deg:
Opplyst vår forstand, forny våre hjerter og gi oss en levende tro, så din kirke forkynner Kristi evangelium, du som lever og råder, én sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Loven, livet og løftet

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד: – *Shema Israel! Adonai elohenu, Adonai ahad* – Hør, Israel! Herren er vår Gud, Herren er én.

Slik starter dagens første lesetekst, og dette er intet mindre enn den jødiske trosbekjennelsen og den første setningen i jødedommens mest sentrale bønn. Shema-bønnen består av tre tekstdeler fra Torah: 5.Mos. 6,4-9 (dagens GT-tekst) samt 5.Mos. 11,13-21 og 4.Mos. 15,37-41. Treenighetssøndagen får vi dermed høre det mest grunnleggende i jødedommen: at JHWH (les: Adonaj) er vår Gud, og JHWH er én. Denne ene Gud er Israels Gud, og bare JHWH skal du elske av hele dit hjerte. JHWHs ord og bud skal du bevare i ditt hjerte. Dette er fundamentet din tro og ditt liv skal bygge på, og dette forsterkes i den siste delen av bønningen (4.Mos, 15,40): «Slik skal dere minnes alle mine bud og leve etter dem. Dere skal være hellige for deres Gud.»

Her ligger også broen over til dagens andre tekst; 1.Pet. 2,4-10. Teksten er full av referanser og allusjoner til Tanakh; v.5 «hellig presteskap» refererer til 2.Mos.19,6. V. 6 er et sitat fra Jes. 28,16 (hjørnesteinen). V. 7 «steinen som bygningsmennene vraket» er fra Sal. 118,22. V. 8 «snublestein og en klippe til fall» viser til Jes. 8,14. «En utvalgt slekt, et kongelig presteskap» peker igjen til 2.Mos 19,6. «Kalte dere fra mørket» i v. 9 er allusjon til Jes. 9,2 og 42,16. «Dere som før ikke var et folk» i v. 10 viser til Hos.2,23. Hele perikopen v. 4–10 er en sammenfletning av vers fra Tanakh for å skape en rekke gjenkjennelige bilder for leserne: levende steiner, åndelig hus, hellig presteskap, hjørnestein. I jødisk fortolkning er disse versene pekere til Guds pakt med Israel, men forfatteren flytter i vår tekst meningen over til å gjelde de kristne. Slik sett kan denne teksten være uttrykk for en (etter mitt syn problematisk) erstatningsteologi hvor de kristne erstatter Israel som Guds utvalgte folk. I den forbindelse er v. 9 interessant: ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν, βασιλείον ιεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν ... (Men dere er en utvalgt slekt, et kongelig presteskap, et hellig folk, et folk som Gud har vunnet ...). Dette er det eneste stedet i NT hvor γένος brukes om kristne, og det eneste stedet hvor γένος, ἔθνος og λαὸς opptrer sammen. Her er γένος oversatt med *slekt* (i 1930-utgaven med «ætt»), ἔθνος med *folk* og λαὸς også med *folk*. Kanskje aner vi her mer enn en

stilistisk tredeling med γένος øverst, som særlig utvalgt slekt/ætt, ἔθνος – som folk/andre nasjoner tilsvarende det hebraiske «goj» og λαός folk mer generelt. Sett sammen med bruken av λαός i v. 10 forsterkes dette at det nå er de kristne som er Guds folk, jfr også referansen til Hos. 2,23.

Evangelieteksten – misjonsbefalingen – er en av NTs mest kjente. Den lyder ved hver dåp og begrunner hvorfor vi døper i Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn når vi leser Jesu ord om å døpe og lære og gjøre alle til disipler.

Evangeliet etter Matteus toner ut med misjonsbefalingen. Slik Moses sa sine siste ord til israelittene fra et fjell, slik talte også Jesus sine siste ord fra fjellet. Mens Moses' siste ord var velsignelser over Israels stammer, var Jesu siste ord et oppdrag om å gå ut til alle folkeslag (ἔθνος). Oppdraget omfatter alle. Jesus kan gi dette oppdraget fordi all makt i himmelen og på jorden er gitt ham: πάντα ἐξουσία – pasa exousia - all makt. I dette ligger samtidig enheten med Gud, for det er jo bare Gud som har all makt; den Gud som er skaperen av himmel og jord. Begrepet ἐξουσία betyr myndighet eller makt, og brukes hos Matteus i begge betydninger. I Mt. 21,23–27 brukes ἐξουσία i en diskusjon om hvor Jesus har sin myndighet fra, men ellers hos Matteus brukes begrepet i sammenheng med helbredelser eller tilgivelse (f.eks. 9,6–8; 10,1 m.fl.) Jesu πάντα ἐξουσία handler derfor ikke om en makt eller myndighet som krever underkastelse, men om en myndighet som setter mennesker fri. Oppdraget gis til de 11 disiplene, selv om noen av dem tvilte. Det de skal gjøre, er å døpe og å lære dem å holde alt det Jesus har befalt. I dette *å lære og å holde alt det Jesus har befalt* klinger også GT-teksten med; ordene skal bevares i hjertet, men også videreformidles både hjemme og ute. «Alt jeg har befalt dere» skal læres slik at mennesker blir Jesu disipler. Dette «alt» viser seg i det Jesus sa og gjorde, men han har også selv gitt en sammenfatning, først i Mt. 22,37–39, det vi kaller «det dobbelte kjærlighetsbud» og i domsscenen i Mt. 25 31–46. Det første kjærlighetsbudet er å elske Gud, det andre er å elske sin neste. I Mt. 25,31–46 får vi kriteriene vi vurderes etter når det gjelder å «holde alt det jeg har befalt dere»; å mette den sultne, ta imot den fremmede, kle den nakne osv.

Evangeliet avsluttes med et løfte om at Jesus skal være med oss alle dager inntil verdens ende. Her griper Matteus tilbake til starten av evangeliet og Jesu fødsel. Matteus siterer i 1,23 Jesaja 7,14 og sier at barnet som skal komme, skal få navnet Immanuel, som betyr «Gud med oss». Slik rammer Matteus inn sin fortelling ved å peke på enheten mellom Jesus og Gud fra begynnelsen av og til avslutningen med løftet om at han vil være med oss alltid.

På vei mot en preken

For mange år siden var jeg på besøk i et kloster i Hellas. Der kom jeg i prat med en nonne som lurte på om jeg var kristen. Jeg sa at jeg var det, og at jeg var lutheraner. Da ble hun usikker, for var det nå helt sikkert at lutheranere er kristne? Hun ville teste meg, og spurte: «Men er du døpt til Faderens, Sønnens, og Den hellige ånds navn?» Jeg bekreftet at det var jeg, og at jeg ble døpt som barn. Da utbrøt hun med et stort smil: «Ja, men da er du jo ortodoks!» For henne var det dette som skulle til for å se meg som trosfelle: vi var begge døpt til den treenige Guds navn.

Fader, Sønn og Hellig ånd. Vi hører det hver gang det er dåp. Prekenen avsluttes ofte med et «ære være» til den treenige Gud som er, var og blir en sann Gud fra evighet til evighet. I skriftemålet tilsies vi syndenes forlatelse i Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn, og i den treenige Guds navn stedes vi til hvile. Slik omkranser og veves den treenige Gud inn i det kristne livet fra begynnelse til slutt.

Tanken på en treenig Gud kan synes fjern og merkelig. Men det gir mening å tenke at Gud virker i verden og i oss på ulike måter, og at det handler om relasjoner. Gud er vår Skaper, vår Forelder. Jesus er vår bror, vår frelser og frigjører. Ånden er livgiveren, den som opprettholder og fornyer. Og alt er Gud, alltid og hele tiden. Tenker man slik om det, er ikke Gud fjern i en himmel langt borte, frikoblet fra det som finnes her. Da er intet menneskelig Gud fremmed, for Gud ble selv menneske og levde og døde som et menneske. Og det viser at Den hellige ånd, Guds pust, er livsviktig for alt som lever, for ved den opprettholdes og fornyes livet, ja, det skapes liv av død. Alt dette rommes i dette rare ordet «treenighet».

Kanskje kan man også tenke at treenigheten angår oss mer direkte. Vi er skapt i den treenige Guds bilde, og er selv del av en treenighet: jeg – Gud – min neste. Uten denne treenigheten hver og en av oss er del av, kan vi ikke leve, og bare i denne kan vi være hele mennesker. Treenigheten viser oss at «jeg og meg og mitt» ikke er et bærekraftig eller sant perspektiv på livet. Blir relasjonen til min neste borte, rammes relasjonen til Gud. Blir gudsrelasjonen borte, har det konsekvenser for meg selv, mine medmennesker og verden.

Å døpes til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn, er å åpne seg for at Jesus skal være den som gir retning og mening i livet – når vi tar imot og lever «alt det jeg har befalt dere». Ikke for Jesu skyld eller for Guds skyld, men for vår skyld og vår neste og verden.

Den treenige Gud viser oss en himmel over livet, gir oss et oppdrag for våre levedager, og mot til å gå kjærlighetens, tilgivelsens og forsoningens vei – som frie, døbte mennesker iden treenige Guds navn.

Salmeforslag med treenighetsmotiv

240 – Måne og sol / 241 Biejjiem jih askem (sv.overs.: Solen och månen)

308 – Nå la oss takke Gud

387 – Evige Gud, vi tilber deg

276 – Alene Gud i himmelrik

280 – Store Gud, vi lover deg

674 – Pris være Gud, Faderen, Sønnen, Den hellige ånd

681 – God of creation/Gud, som oss skaper

502 – Gud, min kjære Far, jeg tror

281 – Hellig, hellig, hellig

512 – Kom, hellig Ånd med skapermakt, særlig v 1,6-7

991 – Slik som min Fader sendte meg

Benyttet og herved anbefalt litteratur

Amy-Jill Levine, Mark Zvi Brettler (ed.): *“The Jewish Annotated New Testament”* Oxford University Press 2017

2. søndag i treenighetstiden

7. juni 2026

Matt 3,11–12 Dåp med vann og ild

2 Mos 14,15–22 Sivsjøen

Tit 3,4–7 Badet som gjenföder

Om dagen

Vi er helt i begynnelsen av treenighetstiden – den lange kirke-årstiden som favner hverdagslivet med Gud. Det slår meg at vi, etter selve treenighetssøndag, nesten naturlig begynner med dåpen. Ikke først og fremst Jesu dåp, men vår dåp, og hva det vil si å leve i den.

Denne søndagen kan feires med eller uten dåp i gudstjenesten. Uansett handler tekstene om dåpen som en grunnvirkelighet i kirkens liv: Det livet vi døpes inn i, og det vi stadig vender tilbake til.

Jeg kjenner igjen hvor lett dåpen i vår sammenheng knyttes til familie og tradisjon. Vi ser det særlig når vi står samlet rundt døpefonten; høytid og uro i samme rom, noen som følger nøye med, andre som tenker på praktiske ting. Midt i det enkle og vakre sier kirken noe stort: Gud handler.

I dåpssamtaler hører jeg ofte at dåpen omtales som tradisjon. Det kan være et ærlig språk for tillit, også når ordene om tro er få. Tradisjonen i seg selv er ikke tom. Den kan bære en stille tillit; at livet er større enn oss, og at det er godt å legge et barn i Guds hender.

Det er mye godt i dåpsdagen; undringen over livet, takknemligheten og velsignelsen. Samtidig er denne søndagen en anledning til å åpne flere dåpsmotiver; dåp som overgang, dåp som nytt liv og som et sted Gud handler – ikke bare en dag, men gjennom hele livet.

I dagens bønn ber vi om at vi blir bevart i dåpens nåde, så vi kan leve som Jesu disipler. Det gir en enkel retning for dagen; å forkynne dåpen som en virkelighet vi får leve av.

Tekstene sier det rett ut: Dåpen er mer enn øyeblikket. Den er et løfte som varer, og en vei som går gjennom hele livet. Denne søndagen tvinger tekstene oss til å holde dåpen stor. Jeg trenger disse tekstene, fordi de hindrer meg i å gjøre dåpen liten.

2 Mos 14,15–22 – Sivsjøen

Fortellingen om Sivsjøen gir et bilde som kan hjelpe. Israel står fast. Havet er foran dem og faraos hær bak dem. Gud åpner en vei gjennom vannet. Folket går gjennom på tørr grunn.

Overganger i livet er sjelden helt ryddige. Vi kan kjenne oss presset mellom «det som var» og «det som kommer», uten å se veien tydelig. Sivsjøfortellingen gir språk til nettopp den erfaringen. Gud åpner en vei der det ikke ser ut til å finnes noen.

Noen ganger kan vi kjenne oss slik; med fortiden bak oss som jager, og fremtiden foran oss som er kald og ukjent.

Ordet «å døpe» kommer fra det greske *baptizō*, som betyr å dyppe eller senke. Å døpes er å bli ført gjennom noe.

I fortellingen om Sivsjøen fører Gud sitt folk gjennom vannet og bort fra slaveriet. Det avgjørende er ikke hva folket får til, men hva Gud gjør: Gud fører dem inn i frihet. Paulus bruker også sjøovergangen som dåpsbilde (1 Kor 10,1–2).

Slik knytter dåpen oss til den samme Guds handling. I dåpen fører Gud et menneske inn i en ny tilhørighet – inn i det livet Gud vil gi. Det er en overgang, ikke fordi vi presterer noe, men fordi Gud handler.

Dette kan også gi oss et nytt blikk på dåpsforkynnelsen. Hvis dåpen bare blir en bekreftelse av det vi allerede har, mister vi lett blikket for at den også er Guds handling.

Tit 3,4–7 – Badet som gjenføder

Titusbrevet gir en klar setning å stå på. Frelsen bygger ikke på «rettferdige gjerninger som vi hadde gjort». Titusbrevet sier det rett ut: Frelsen hviler på Guds barmhjertighet, og dåpen forkynner syndenes tilgivelse og Åndens fornyelse.

Dåpen kalles «badet som gjenføder og fornyer ved Den hellige ånd». Det er sterke ord. De sier at Gud gir nytt liv. Ikke bare en ny start i ytre forstand, men en fornyelse som går dypere.

Dåpen gir ikke bare en ny start. Den gir også en ny tilhørighet. I dåpen får vi høre Kristus til og settes inn i hans fellesskap.

Dette er viktig når vi nærmer oss Johannes Døperen. Omvendelse kan høres ut som et krav vi må oppfylle. Titusbrevet sier noe annet først: Gud er god. Gud handler først. Gud bærer.

Dermed kan vi tale sant om renselse uten å bli for moralistiske. Dåpen er ikke et prosjekt vi skal få til. Den er en gave vi får. Det er Messias som døper. Det er Ånden som fornyer.

Matt 3,11–12 – Dåp med vann og ild

I Matteus 3 står ånd og ild midt i et språk om prøving og renselse. Det betyr at Guds frelse også har form av renselse og ny retning. Parallelt tekstene hos Markus og Lukas har samme kjerne. Markus uttrykker seg kortere: «Han skal døpe dere med Den hellige ånd». Matteus og Lukas lar også domsbildene tre tydelig fram. Derfor må vi forkynne både renselse og gave, uten å skille dem.

Johannes er tydelig på sin rolle. Han døper med vann «til omvendelse». Ordet for omvendelse, *metanoia*, handler om å vende seg; å få en ny retning. Johannes kaller mennesker til å snu seg mot Gud.

Johannes-dåpen er en omvendelsesdåp. Den peker fremover og forbereder. Den kristne dåpen forkynner derimot evangeliets gave: Gud tar oss inn i Kristi liv og gir sin Ånd.

Johannes sier: «Han er sterkere enn jeg». Det handler ikke om personlighet, men om myndighet. Den som kommer, har Guds kraft til å gjøre det bare Gud kan gjøre; rense og gjøre fri.

Ordet for Ånd er *pneuma*. Det kan også bety pust eller vind. Det minner oss om at Gud ikke bare taler om forandring, men gjør noe som er livgivende for oss og bærer oss videre.

Titusbrevet holder grunntonen: alt hviler på barmhjertighet.

Bildet Johannes bruker videre, er hentet fra treskingen. Kornet kastes opp i luften, vinden skiller agnene fra det som har tyngde. Det er et skarpt bilde. Det som er tomt, blåser bort. Det som er virkelig, blir stående.

Her blir «renselse» lett et krevende ord, særlig når vi snakker om dåp – enten den som døpes er barn, ungdom eller voksen. Da kan det høres ut som om dåpen først og fremst handler om å redde et menneske fra en «før-tilstand». Men slik trenger vi ikke lese Johannes' bilder. Renselsen er et uttrykk for at Gud gjør noe nytt. I dåpen sier Gud: «Du hører til hos meg» og gir et løfte mennesket får vokse inn i. Luther beskriver dette som en daglig bevegelse: Det gamle mennesket druknes, og et nytt menneske får stå opp. Dåpen er derfor ikke bare et minne fra en dag i fortiden, men et liv under Guds løfte. Å leve i dåpen kan være å begynne på nytt når vi har låst oss fast, og å ta imot tilgivelse når vi ikke får oss selv til å bære livet som vi ønsker eller prøver.

Ilden i teksten kan derfor forkynnes som Guds renselse som tjener livet. Ilden ødelegger ikke livet, men brenner bort det som ikke bærer. Alvoret står i tjeneste for evangeliet: Gud lar ikke det som binder og ødelegger få siste ord. Gud vil ikke bare bekrefte oss slik vi er. Gud vil også fornye oss.

Når vi lar Johannes' tale om Ånd og ild klinge sammen med Sivsjøen og Titusbrevet, ser vi et mønster: Gud åpner vei, Gud bryter makt og Gud fornyer ved sin Ånd. Dåpen er ikke bare en markering. Den er Guds handlende nærvær i et menneskes liv.

Momenter til preken

Hvordan forkynner vi dåpen som gave – uten å gjøre Johannes ufarlig?

Kanskje kan prekenen få én tydelig bevegelse: Fra «dåpen som tradisjon» til «dåpen som Guds handling». Det kan være naturlig å begynne i rommet vi faktisk står i: ved døpefonten, midt i høytid og uro, med familie, kamera og barn – eller den som skal døpes. Hva er det egentlig kirken våger å si her? Midt i det enkle og vakre sier kirken noe stort: Gud handler.

Det kan også være fruktbart å la to–tre bilder fra dagens tekster belyse hverandre. Sivsjøen gir et språk for mennesker som står fast; havet foran, hær bak, og en vei som ikke er synlig før den åpnes. Titus gir evangelietonen: «ikke på grunn av gjerninger», men av miskunn – dåpen som «badet som gjenföder og fornyer ved Den hellige ånd».

Johannes' ord om Ånd og ild kan da høres som renselse som tjener livet; at Gud ikke lar det som ødelegger oss, få siste ord. Kanskje kan det konkretiseres med et spørsmål inn i menigheten: Hvor i livet kan vi kjenne oss «mellom hav og hær» – presset, fastlåst, uten vei?

Og så kan dåpen forkynnes som løfte: ikke bare et minne fra en dag, men en virkelighet Gud stadig fører oss tilbake til. La gjerne Alvoret få stå, men la Titusbrevet sette grunntonen: Alt hviler på Guds miskunn. Dåpen er vann som åpner vei, Ånd som fornyer og et bad som gir nytt liv.

Selv på gudstjenester uten dåp står døpefonten der som et stille tegn: Gud har knyttet et løfte til livene våre, og vi får vende tilbake til det.

Salmeforslag

643 – Du som veien er og livet	364 – Så kom du da til sist
358 – Det skjer et under i verden	615 – Vi bærer mange med oss
632 – Som korn fra vide åkrer	
184 – Faraos nådde oss like ved stranden	

3. søndag i treenighetstiden

14. juni 2026

Jes 25,6–9 Herrens gjestebud

Åp 19,5–9 Salige er de som er innbudt

Luk 14,15–24 Det store gjestebudet

*Denne tekstgjennomgangen har tidligere vært publisert
i Nytt norsk kirkeblad 2/2017.*

De fattiges kirke?

Denne søndagens evangelietekst begynner med en innvending som viser tilbake til første del av kapittel 14, dialogen mellom Jesus og verten, en fariseer som hadde invitert til måltid/gjestebud på en sabbat. Temaet var i utgangspunktet hva som var tillatt på sabbaten, men Jesus snur fokuset mot gjestenes opptreden og vertens utvalg av gjester. Innvendingen er høflig og from, men den vender oppmerksomheten vekk fra det Jesus hadde sagt – antakelig noe verten og gjestene opplevde som litt upassende i en slik anledning. En av gjestene følte vel at han på vegne av verten – eller for å redde vertens «ansikt» – måtte finne noe passende å si for å unngå skandale.

Men Jesus kjører på og forteller en historie – en lignelse kan man vel si – om et måltid/gjestebud. Det skulle ikke mye innlevelse til for å forstå at historien var myntet på verten – og gjestene også for den del! Vi kan bokstavelig talt føle hvor tykk luften blir av pinlighet og rystelse – for ikke å si fornærmelse og brudd på all skikk og bruk. Det var innvendingen som ga Jesus anledning til å koble sammen kritikken av verten med en annen forståelse av hva

det vil si 'å få sitte til bords i Guds rike' og hvem som var invitert til det festmåltidet. Slik sett var gjesten uheldig med sitt forsøk på å løse opp stemningen. Alt ble bare mye verre!

På sett og vis overrasker det ikke at Jesus gjør dette. Han har ved flere anledninger gått i strupen på fariseerne (de aktede) og de skriftlærde (teologene). Han synes ikke å bry seg om etikette, og det virker ikke som om han har noe å tape. For meg er det interessante spørsmålet mer hvorfor Lukas tar med denne historien og hvorfor han forteller den på denne måten. En lignende historie i Matteus 22,1-14 har en helt annen vri.

Det er to sider ved denne historien/lignelsen jeg vil trekke fram; unnskyldningene for ikke å komme, og invitasjonen av fattige og uføre og blinde og lamme. Jeg har lært to forskjellige forklaringer på unnskyldningene. Den ene forklarer unnskyldningene som akseptable unnskyldninger for en slik anledning – i følge skikk og bruk. (Denne forklaringen blir litt merkelig, for da hadde vel ikke verten blitt så sint?) Den andre holder fram at disse unnskyldningene er så dårlige at de faller på sin egen urimelighet. (I denne forklaringen ligger det helt klart en avvisning av verten – noe man kan se for seg at man kan bli sint over.) Dere får velge! Min sympati ligger på den siste... Det som er helt klart er at innholdet i disse unnskyldningene understreker at de inviterte var velstående. Det er nok poenget her.

Invitasjonen av de fattige etc. retter blikket mot det absolutt laveste sjikt i samfunnet; tiggerne. Ikke bønder og fiskere, ikke tollere og synder, men tiggerne – tous ptochous – brukt 10 ganger hos Lukas.

Definition of ptochos: (The NAS New Testament Greek Lexicon)

1. reduced to beggary, begging, asking alms
2. destitute of wealth, influence, position, honour
 - a. lowly, afflicted, destitute of the Christian virtues and eternal riches
 - b. helpless, powerless to accomplish an end
 - c. poor, needy

3. *lacking in anything*

a. as respects their spirit 1. destitute of wealth of learning and intellectual culture which the schools afford (men of this class most readily give themselves up to Christ's teaching and proved themselves fitted to lay hold of the heavenly treasure)

Lignelsens poeng er tydelig nok. Det blir ytterligere understreket i vers 33 i samme kapitel; 33 *Slik er det altså: Ingen av dere kan være min disippel uten å gi avkall på alt han eier.* Lars Petter Sveen har skrevet boken 'Guds barn' som kan anbefales som bakgrunns litteratur i denne sammenheng. Hans beskrivelse av de første kristne bryter med enhver romantiserende ring a la Hollywood. (Aschehoug 2014)

Lukas' menighet

Denne evangelieteksten var den første jeg skrev en preken over som ung student i Marburg, Vest-Tyskland på begynnelsen av 80-tallet. Prekenen ble holdt i Universitetskirken på det teologiske fakultet – bygninger både Luther og Zwingli gikk rundt i i 1527. Teologer som Dorothe Sölle, Willy og Louises Schottroff, Wolfgang Stegemann, Georges Casalis, Wolfgang Huber og andre var med på å prege min teologiske forståelse – en sosialhistorisk tilnærming. Louise Schottroff og Wolfgang Stegemann skrev boken 'Jesus von Nazareth - Hoffnung der Armen' (1978), som tar for seg Lukas evangelium og Apostlenes Gjerninger. Men også Kjell Nordstokkes 'De fattiges kirke', om frigjøringssteologien fra Latin-Amerika (1987), har satt sine spor. Teologene Schottroff og Stegemann hevder i sin bok 'Jesus von Nazareth – Hoffnung der Armen' at de første kristne menigheter besto av fattige; enten fordi man var det i utgangspunktet, eller fordi man hadde solgt alt man eide for å følge Jesus. Dette bekreftes ikke minst av fortellingene i Ap.Gj.2,42-47 og av det faktum at disiplene gjorde nettopp dette. Fransiskanerordenen er vel de eneste som fortsatt lever etter dette fattigdomsidealet. Det er helt sikkert på sin plass å bringe inn historier om, og tekster av, Frans av Assisi på en slik søndag.

Lukas skriver åpenbart for en menighet/menigheter hvor ikke bare de fattige (ptochous), men etter hvert også mer velstående mennesker, bekjenner seg til troen på Jesus Kristus. Og det er spesielt de rike han henvender seg til. Dette skapte sikkert spenninger i menighetene. I Lukas/Ap.gj er det allikevel fattigdomsidealet som blir framhevet og de rike blir utfordret. Her er det bare å bla gjennom Lukas for å trekke fram ulike historier om dette temaet (F.eks. historien om Lasarus i kap 16, Sakkeus i kap 19 eller den Rike bonden i kap 12 osv., eller innsamlingen til den fattige menigheten i Jerusalem i Ap Gj). Men ikke bare det; Lukas framhever også kvinners viktige rolle og posisjoner i menigheten.

Lukas forteller altså historien annerledes enn Matteus, og årsaken til dette kan synes å være at det er splittelse i menighetene. Det er påfallende hvordan Lukas velger ut historier som er så kompromissløse med tanke på rikdom. Det er selv- sagt krevende og utfordrende for rike, privilegerte mennesker i trygge Norge å forholde seg til dette. På sett og vis har vi et par generasjoner nå kunnet vende blikket vekk, men nå kommer det i økende omfang mennesker til våre gater fra fjerne strøk, som tigger for å overleve. Eller fremmede som kommer som flyktninger og asylsøkere til landet for om mulig å få del i vår velstand og nye muligheter til å ernære seg selv og sine i sine hjemland. Dette er plagsomt! Samtidig ville det være nokså spesielt ikke å forholde seg til dette med bakgrunn i evangelie- teksten eller Lukas evangeliet i sitt hele.

Til bords i Guds rike

Vi kan selvsagt komme med gjestens innvending; 'Salig er den som får sitte til bords i Guds rike.' Og på den måten «åndeliggjøre» hele historien og problemstillingen. At dette ikke handler om nåtid og dennesidighet (immanente), men om det transendente – det himmelske. Jeg mener at disse to dimensjonene er uløselig knyttet til hverandre. (Lk 17,21) Det betyr ikke at jeg har løsningen på hvordan dette skal leves ut i praksis, men et sted å begynne kan være i diakonien. En diakoni som anerkjenner skjevhetene, urettferdigheten som et oppdrag vi som felleskap, som kirke, bør gjøre noe med – ikke bare internt i vår menighet, men i vårt lokalsamfunn. Diakoni forstått som

nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet – slik vår kirke definerer det. Selv om det aldri blir fullkomment, vil det i alle fall være en motvekt mot en herlighetsteologisk tenkning hvor enhver er sin egen lykkes (salighets) smed. Kanskje det også kan bidra til å få redusert det materielle forbruk noe.

Det går derfor an å rette blikket mot hvem man ser for seg rundt dette bordet; tiggerne – fattige og uføre og blinde og lamme, Sakkeus, Lasarus, kvinnen ved brønnen, samaritanen, utlendingen, spedalske – Lukas byr på utallige eksempler på folk som var utstøtt, uønsket og fordømt. Er det mulig å skape et slikt bord på menighetshuset, i kirken? Det gjøres enkelte steder...

Jeg føler meg nokså trygg på at vi en gang, når vi møtes i himmelen (Åp 19), vil bli overrasket over å møte også de tiggerne vi gikk forbi i Oslo sentrum. Også Sakkeus og Lasarus vil være der. Den siden av prekenen må med; den store hvite flokk bestående av alle folkeslag og tungemål. Jeg føler meg også nokså trygg på at vi vil leve i spenningen mellom rik og fattig i årene som kommer, og at ingen av oss har en 'quick fix' for dette. Men jeg tror vi kan ta noen små skritt imot hverandre. Å legge til rette for disse møtene rundt bordene på et menig- hetshus/folkets hus, eller på en skole, kan være et slikt skritt vi som kirke kan bidra til. De første diakonene hadde jo sin tjeneste ved bordene...

Jakobs brev

For å sikre at det immanente og det transendente ivaretas, foreslår jeg å bytte ut en av lesetekstene med Jakobs brev 2,1-13. (Dette må vel avklares med menighetsrådet.) Menigheten Ja- kob skriver til synes å ha de samme spenninger som de Lukas redigerte sitt evangelium for.

Salmer

738 – Noen må våke

748 – Vi er barna fra Betlehem

614 – Vår lovsang skal møte deg

617 – Vårt alterbord er dekket

4. søndag i treenighetstiden

21. juni 2026

1 Mos 25,27–34 Esau selger førstefødselsretten

1 Kor 9,24–27 Jeg løper for å vinne

Mark 10,17–27 Jesus og den rike mannen

Det mulige nåløyet

Utfordring til de rike

Denne søndagens evangelietekst (Mark 10, 17–27) kommer rett etter “Jesus og barna” (Mark 10, 13–16) som leses ved dåp av små barn. Vi møter et speilbilde av den kjente fortellingen om barna, som har “ingenting”, blir tatt imot med åpne armer og får alt. I dagens tekst kommer det en mann som har “alt”; både materielle eiendeler (v. 22) og plettfri etisk vandel (v. 20). I Matteus 19 er han *ung*, i Lukas 18 er han en *rådsherre*. Etter møtet med Jesus går nedslått og svært bedrøvet bort. Han måtte oppgi alt for å arve liv. Uten det var det umulig å arve evig liv.

Mannen kommer til Jesus med en ydmyk holdning. Det er noe underlig at en mann med så stor selvtillit faller på kne for Jesus, og tenker at dette er han som skal gi svaret på spørsmålet om evig liv. Det er altså noe i ham som sier at han ikke er helt i mål. I møte med verdens store nød er det i alle fall klart at en som “eide svært mye” ikke har nådd opp til testen for “det jeg har gjort og det jeg har forsømt”. Jfr. en mye brukt syndsbejelse. Jesus ser på mannen og *får ham kjær* (v. 21), og vi kan lese teksten og Jesu lære i lys av dette.

I denne søndagens bønn ber vi til vår *Ydmyke Herre, Jesus Kristus, som valgte fattigdom og fornederelse[...]* Led oss inn på *kjærlighetens vei, så vi ikke søker verdens rikdom, men tar vårt kors opp og følger deg*. Dette gir en retning for søndagen til å ta et selvkritisk blikk på vår egen rikdom, og tingene som binder oss fast.

Opp gjennom historien har det vært gjort flere forsøk på å mildne bildet Jesus bruker i denne teksten. Var det egentlig en port som het nåløyet, hvor kaneler måtte knele for å komme inn? Var det ikke egentlig en tråd og ikke en kamel som skulle gjennom slik noen tekstkopier antyder? Slik jeg forstår det er alle slike forsøk unødvendige bortforklaringer. Jesu bilde er like enkelt og klart som det fremstår i vår norske oversettelse: Det er like vanskelig som for en kamel å komme inn i et nåløye; altså helt umulig.

Rikmannsamnestei?

De fleste som inntar prekestolen i våre kirker denne søndagen, og de fleste som leser Nytt norsk kirkeblad gjør dette fra en globalt og historisk sett veldig privilegert posisjon. Vi har trygge arbeidsforhold i et velferdssamfunn. Dette er i likhet med det store flertallet i Norge. Så vi bør være lyttende til at mange ikke kjenner seg så rike i hverdagen. Prisene stiger, det er lett å sammenligne seg med naboen, og teknologien gir oss stadig nye muligheter til forbruk. Vi har i alle fall knapt med midler i møte med den risikoen og usikkerheten vi møter i verden: Det vi har kan fort bli tatt fra oss.

For noen år tilbake så jeg Bjørn Eidsvågs forestilling *Etterlyst: Jesus*. Der framførte han visen *Rikmannsamnestei* (Tilgjengelig på EP'en *Etterlyst: Jesus*, 2016), og beskriver sitt møte med denne teksten og kravet til den rike mannen:

Skal jeg si det som det er så har det seg slik at jeg er ganske glad i penger... Finnes det ikke en mellomting? Et slags rikmannsamnestei?... Det kan jo tenkes at det er en svær nål et sted der selv kameler kommer gjennom øyet... Vær så snill og gjør det slik: at jeg får være med som rik...

I teatersalen var det tydelig gjenkjennelse. Det vil det nok være i mange kirkebenker om vi leser Eidsvågs tekst, eller tar et lignende perspektiv med i prekenen.

En tyngende helhet?

Sett i sammenheng utgjør de tre tekstene denne søndagen en voldsom enhet, og jeg blir overveldet i møte med dette.

I utdraget fra Første Mosebok selger Esau førstefødselsretten sin for en tallerken linsesuppe med brød fordi han er så sulten at han *holder på å dø* (v. 32). Hva skal han da med førstefødselsretten? Denne historien kan fortelles fra to perspektiver. Mange av oss har gjerne hørt den vinklet med vekt på at Jakob var en kjeltring og en luring. Likevel fikk han en plass i Guds historie, og i vår historie. Jakob som presset sin bror til å gi fra seg førstefødselsretten sin da han var på sultens rand! Men i tekstutdraget er det Esau som er skurken i historien: *Han spiste og drakk, reiste seg og gikk. Slik viste Esau forrakt for førstefødselsretten* (v. 34). Burde Esau ha strukket seg enda lengre for å beholde førstefødselsretten? Var den verdt å risikere livet for? Denne fortellingen, som nok var kjent for den rike mannen, ligger kanskje bak hans spørsmål om hva som skulle til for å *arve* evig liv. Dette barne- og arvemotivet kan være en god inngang til teksten og dagens tema.

I perikopen fra Første Korinterbrev bruker Paulus en sports-metafor om sin innsats for å spre evangeliet. Han beskriver hvordan alle deltar i løpet på stadion, men bare én får seiersprisen (v. 24). Dette er et gjenkjennelig motiv, og mange har et forhold til atleter som strekker seg langt for å være best. Disse kan på sitt beste være gode forbilder. Paulus oppfordrer oss til å løpe for å vinne denne seierskransen som aldri visner (v. 25). Paulus bruker svært sterke formuleringer, og ordvalget bør vel leses i lys av hans opplevelse av å virkelig leve i de siste tider? Ordene om å *nekte seg selv alt og kjemper mot meg selv og tvinger kroppen til å lystre* (v. 27) har etter mitt skjønn et potensial til å lande veldig feil hos tilhørere. De krever i alle fall en del utpakking for å løfte frem en sunn forsakelse av rikdom og eiendeler. Der Paulus

mange søndager gir oss gode spissformuleringer og oppsummerer budskapet i gode setninger, er jeg usikker på hvor tjenlig og nødvendig det er å løfte frem denne teksten her.

Evangelieteksten har en dobbelthet i seg, og inkluderer trøst og nåde. Spesielt sett i sammenheng med fortellingen om Jesus og barna. Lesetekstene trekker oss i retning av kallet til å ofre; til å gi det man har for et større gode. De understreker og forsterker radikaliteten, kallet til å gi alt, å gå “all in”. De underbygger den tøffe tonen hos Jesus, og som predikanter bør vi tenke oss godt gjennom så ikke totaliteten bikker over denne søndagen. Vi må gjøre vårt beste for at ikke våre tilhørere går bedrøvet og nedslått bort, at de tenker at dette er umulig å få til. Vi må tilstrebe at tilhørerne lytter lenge nok til Jesus’ undervisning, så de også får med seg det siste og viktigste poenget: *For mennesker er det umulig, men ikke for Gud. Alt er mulig for Gud* (v. 27).

Alt for Jesu fot jeg legger – om valg av salmer

I gudstjenesten denne søndagen blir vi utfordret til både å løfte frem den radikale tonen i Jesu ord til den rike mannen som skulle gi bort alt han eide, og den milde trøsten til disiplene om at det som er umulig for menneskene er mulig for Gud. Denne dobbeltheten kan være veien til gode salmevalg.

Jeg har tenkt en del på salmen *Alt for Jesu fot jeg legger* («All to Jesus I surrender», N13 nummer 421). Den går rett til temaet i dagens tekst, og løfter frem kallet til å gi alt. Det var den første salmen jeg kom på når jeg leste denne søndagens tekster. Samtidig har den for mange fått en klang av motløshet: Dette kan jeg ikke leve opp til, nå snakker jeg ikke sant. Les for eksempel Lennart Iversens gode innlegg om salmen på re-tro.no. Nå står den etter preken på salmeseddelen min. Frem mot søndagen får vi tenke på om det er denne vi trenger, eller det rett og slett blir litt for mye? I så fall foreslår jeg å sette inn nummer 356: *Det enda som bär, när allting annat vacklar*: “Det enda jag vet, det är at nåden räcker”. Kanskje vi må finne plass til begge?

Salmeforslag

Inngang: 291: Opp, alle ting som Gud har gjort (evt vers 1-4, 8-9)

Mellom tekster: 434 Det er navnet ditt jeg roper

Etter preken: 421 alt for Jesu fot jeg legger

eller 356 Det enda som bär

Nattverd/offertorium: 713 Intet er vårt

Under nattverd: 678 Vi rekker våre hender frem

Sendelse: 841 Den blomstertid nå kommer

Sankthansdagen / Jonsok

onsdag 24. juni 2026

Dom 13,2–7.24–25 Samsons fødsel
Hebr 11,1–2.32b–34.38–40 Forbilder i tro
Luk 1,5–17 Løftet om døperens fødsel

*Denne tekstgjennomgangen har tidligere vært publisert
i Nytt norsk kirkeblad 3/2023.*

Løftet om døperen Johannes

Disse tekstene tar oss inn i løfter fra Gud som for de fleste i dag er historier som vi kan lese om. Jeg har ikke møtt mennesker som konkret kan fortelle om opplevelser som skulle kunne sammenlignes med disse. Det betyr også at de som vi skal forkynne til, de kommer til å undre seg over disse fortellingene, og ofte kan de misforståes.

Engler som viser seg, og uttalelser som «rettferdig for Gud», «uklanderlig», kan også skape uro og maktesløshet, og tanker om å aldri strekke til eller være gode nok. Marcus Borg skriver i sin bok «Gjenoppdag kristendommen»: «Å forsøke å forstå det kristne språket har blitt en snubletråd i vår tid. Mye av det grunnleggende vokabularet blir fullstendig misforstått, både av kristne og de som ikke definerer seg som kristne». Dette er viktig å ha som bakgrunnskunnskap når vi skal utlegge tekster til de som kommer på gudstjeneste.

Det er ingen tvil om at Sakarja og Elisabet har ønsket seg barn. Det samme har også Manoah og hans hustru. Og de er ikke de

eneste i denne verden som har gjort det. De av oss som er foreldre kan kjenne oss igjen i gleden og forventningen som er gjennom et svangerskap. Samtidig er dette svangerskapet spesielt, med tanke på at disse mødrene er eldre enn forventet når man skal bli mor; noe som sikkert gjør forventningene og gleden annerledes enn for de av oss som fikk barn i ung alder.

La oss gå litt dypere inn i Lukas teksten, her med bakgrunn i biskop Olav Skjeveslands bok «Den gode jord».

Vi ser at tekstens åpning er forankret i historien. Herodes var konge i Judea, presten i Abias vaktskift var Sakarja. Og Sakarjas kone Elisabet var av Arons slekt.

Det var slik at prester skulle gifte seg med prestedøtre, og Elisabet var prestedatter. Så døperen Johannes var altså av presteslekt. I tillegg betoner Lukas at de var rettferdige og uklanderlige; altså at deres barnløshet ikke skyldtes synd.

Det skjer et taktskifte når vi kommer til vers 8, her skyter fortellingen fart. Sakarja skal gjøre tempeltjeneste. Han er den som forestår røkelsesoffer. Hva han ber om, det står det ikke noe om. Det at Herrens engel viser seg inngir frykt (*fobos*), noe som er en naturlig reaksjon i møte med det overnaturlige. Og engelen forsikrer Sakarja at han blir bønnhørt, noe som samsvarer med barnet navn, Johannes (Jochanan, «*Gud er nådig*»).

I vers 14 står det at «Han skal bli til glede og fryd for deg». Men det er ikke bare Sakarja og Elisabet som kjenner på denne gleden. Mange gleder seg; Guds folk gleder seg.

Helt fra mors liv skal han være fylt med Den hellige ånd, og hans oppgave er å forberede Herrens komme, og tilrettelegge for ham et forberedt folk.

Johannes døperen er den store overgangsskikkelsen mellom den gamle og den nye pakt. Han representerer oppfyllelsen og høydepunktet av alt Gud har gjort i den gamle pakt tid. (*Skjevesland s. 306.*)

Johannes sin hovedoppgave var altså å forberede mennesker til møte med Jesus, og at de skule komme til tro. Et spørsmål til denne teksten kan være: «Er jeg opptatt av at folk vender om til Gud og kommer til tro?» spør Skjevesland, og det kan være et godt spørsmål til meg også. Samtidig møter jeg mye tro i mange mennesker.

Nadia Bolz-Weber, prest i USA, har skrevet ei bok som heter «Å finne Gud i feil folk». Her forteller hun om ulike møter med mennesker som viser henne bilder av Gud. Johannes kom for å forberede mennesker på Jesu komme; han som skulle vise oss Gud.

I vår tid har vi ikke Johannes, og Jesus innehar en annen dimensjon en den han hadde før påske. Nå har vi fortellingene, og vi har møte med Skaperen gjennom hans skaperverk. Vi møter Jesus/Gud gjennom våre møter med menneskene vi snakker med og møter i vår hverdag.

Uten kvalitetsmateriale av høyeste merke å arbeide med, går Gud i gang med å arbeide gjennom oss for andre, og for oss gjennom andre. Å fortelle andre at i møte med dem ser vi gud, det gjør noe med mennesker. Når jeg i min jobb som kateket understreket til konfirmantene at når jeg møtte dem ansikt til ansikt, møtte jeg Gud ansikt til ansikt, så gjorde det noe med dem. Det er mange som trenger å få bekreftet sin tro, ikke bare få høre om hvordan komme til tro. Det er mye tro utenfor menighetene, og det mener jeg er viktig å snakke om også. Å snakke folk inn igjen i menigheten de faktisk hører til.

5. søndag i treenighetstiden

28. juni 2026

Jer 23,16–24 Dom over løgnprofetene

1 Joh 4,1–6 Prøv åndene

Matt 7,15–20 Falske profeter

*Denne tekstgjennomgangen har tidligere vært publisert
i Nytt norsk kirkeblad 3/2020.*

Falske profeter

«Ta dere i vare!» Jesus er ivrig. Han virker sint. I hvert fall engasjert. Dette er helt mot slutten av Bergprekenen, og den avsluttes med flere alvorlige advarsler. Kapittel seks sluttet med en oppfordring om ikke å bekymre seg for morgendagen. Menneskene bes om å se på fuglene og på liljene, søke Guds rike, og la morgendagen bekymre seg for seg selv. I kapittel sju er det derimot mye å bekymre seg over. Og det som menneskene skal bekymre seg over i dagens prekentekst er falske profeter.

Hvem er de falske profetene? Hvem er de som skal kjennes på fruktene og som skal kastes på ilden fordi de er dårlige trær? Bildespråket som Jesus bruker er en svart/hvitt-fremstilling av ulike mennesker, og samtidig gir den store rom for fortolkning når det gjelder hvilke mennesker som tilhører de ulike kategoriene. Et tre er enten godt eller dårlig, ingen mellomting. I lys av versene i forveien, som handler om å velge mellom den brede veien og vide porten, eller den smale veien og trange porten, handler dette om liv på den ene siden og fortapelse på den andre.

Hadde det enda vært sånn at dårlig frukt er det samme som dårlige gjerninger! Da ville det vært ganske enkelt å avsløre de falske profetene: dårlige trær er lik mennesker som gjør slemme ting. Men Jesus begynner tross alt denne advarselen med å si at disse profetene kler seg i saueham (tidligere kjent som fåreklær). Ulver forkledd som sauer er et bilde som gir umiddelbar mening. En faktisk ulv utkledd i faktisk saueham vil jeg tro hadde hatt problemer med å lure både sauer og gjetere, men i billedlig forstand aksepterer vi at det er vanskelig å kjenne igjen ulven. Det kommer også frem i de påfølgende versene at det vil være en del falske profeter som ikke avsløres før «på den dagen». Det vil si den dagen da de står og forgieves ønsker seg inn i himmelriket. Jesus forutser hva han kommer til å si til disse menneskene på den dagen: «Jeg har aldri kjent dere. Bort fra meg, dere som gjør urett.» Akkurat som versene i forkant av dagens tekst tar for seg det eksistensielle, gjør også disse versene det. Det handler her om det evige – liv eller død, fortapelsen eller himmelriket. Dagens tekst tar for seg livet her og nå (evt. der og da). Implikasjonene er evige og eksistensielle, men det er her og nå de falske profetene utgjør en trussel.

Dermed er det opp til de ekte, gode kristne å finne ut hvem disse forkledd profetene er. De riktige kristne, de som har funnet den smale veien og er på vei til den trange porten, de som er gode trær som bærer god frukt. Det vil være mange typer trusler som et religiøst fellesskap opplever, og føler at de opplever. Det som kanskje er enklest er å identifisere *hvor* de falske profetene er. Siden menneskene som utgjør denne trusselen gir seg ut for å være nettopp profeter, er det naturlig å tenke at de ikke er trusler utenfra, men at de er del av det kristne fellesskapet. De er en trussel innenfra. En fiende som opererer innenfra, og som det er vanskelig å kjenne igjen, kan på mange måter oppfattes som den aller mest alvorlige trussel. Satans femtekolonister, fra helvete.

Elaine Pagels skriver i boka *The Origin of Satan* om hvordan det å demonisere fiendene var en sentral del av hvordan de kristne grupperingene i antikken skapte sin identitet. Hun beskriver hvordan ulike grupper som var i konflikt med de kristne gruppene ble assosiert med Djevelen og det demoniske i forskjellige grader.

Og dette med å demonisere fienden er på ingen måte avgrenset til antikken. For eksempel kan det nevnes at selv om det tok en stund, så har Lutheranere etter hvert sluttet å være overbevist om at paven var Antikrist, og at pavens prester og munkes var falske lærere. Stort sett, i hvert fall. Selv har jeg hørt, og det hender jeg fremdeles hører kristne mennesker fortelle meg hva som er ondskap og hva som er synd, til og med den største synd. Veldig ofte dreier det seg om personlig moral og etiske standpunkter.

Det vil alltid være lett å identifisere en fiende som er utenfor sin egen gruppe, og det er supereffektivt med tanke på å bygge samhold innad i gruppa. Det kan bli kjempelett hvis en først har etablert et sett med regler som definerer mennesker i kategorier som er enten/eller, innenfor/utenfor, svart/hvitt. Slike kategorier fungerer imidlertid også veldig godt til å oppdage falske profeter innenfor grupper. Pagels påpeker at den absolutt farligste fienden var den som opererte innenfra en gruppe.

I Den norske kirke har vi trening i å leve sammen med mennesker vi er uenige med, men av og til dukker det opp konflikter som har vist seg å være så splittende at det danner seg grupperinger innenfor gruppa. Av en eller annen grunn dreier disse konfliktene seg ofte om sex og samliv. Ingen er flinkere til å oppdage ulver og fåreklær enn de moralsk indignerte, og dem er det merkelig mange av på begge sider av de fleste konflikter som har med denne tematikken å gjøre.

Pagels er ikke den eneste som har påpekt hvordan kristne helt fra begynnelsen av har vært gode på å oppdage fiender innenfor egne grupperinger, og som selvtitulert djevelhistoriker skal jeg passe meg for å få alt til å handle om Djevelen, særlig når han ikke nevnes. Det jeg mener er verdt å ta med fra Pagels' argumentasjon er at hun får frem betydningen av en bestemt type retorikk. For demonisering trenger ikke nødvendigvis dreie seg om kosmiske, onde krefter. En nyttig egenskap ved denne typen retorikk er at en veldig raskt kan definere mennesker ut av en diskurs. Når en først har etablert skillelinjene mellom utenfor og innenfor, mellom hva som er akseptert og hva som er uakseptabelt, da skal det ikke så mye til før en finner ut at det

ikke er nødvendig å høre på den andre. Ikke engang å anerkjenne den andre. Hele poenget er å definere motstanderne som så grunnleggende utenfor at de ikke skal kommuniseres med.

Dagens tekst kan legge opp til denne typen retorikk. Språket som Jesus kommer med her, om falske profeter og ulver i fåreklær, er veldig egnet til å utdefinere mennesker. (Fariseerne er den gruppa som i Matteusevangeliets logikk er mest sannsynlig å tenke på som de falske profetene, og de har vært utdefinert i snart to tusen år). Og det er jo en lite oppbyggelig øvelse. At det er Jesus som kommer med advarselen, gir litt ekstra legitimitet til å ta på alvor oppgaven med å finne ut hvilke mennesker som eventuelt utgjør denne trusselen. Selv merker jeg at jeg har liten tro på at den typen retorikk som disse metaforene legger opp til fører til noe som helst annet enn mer konflikt og splittelse. Det er et språk som legger til rette for å la være å snakke sammen, og heller bare bli værende inne i sine meningsbobler.

Dermed føler jeg for å se disse versene opp mot begynnelsen av kapittel 7, de første fem versene. Her befaler Jesus at vi ikke skal dømme hverandre. Han advarer om at de som dømmer sannsynligvis ikke er noe særlig bedre enn dem som de dømmer. «Bry deg først om bjelken i ditt eget øye før du bryr deg om flisen i din brors øye,» sier han. Dette er jo å regne som en definisjon på begrepet hykler – begrepet Jesus bruker om dem med bjelker i øynene.

For min del vil jeg prøve å legge mer vekt på dette med fliser og bjelker enn falske profeter. Det virker mye mer fornuftig å fortsette den smertefulle prosessen med å fjerne bjelken ut av mitt eget øye, enn å forsøke å identifisere mulige fiender i forkledning blant søsknene mine.

Salmeforslag

673 – Har vi sten i våre hender

375 – Å, at jeg kunne min Jesus prise

509 – Å, tenk eingong når alle fram skal stemna

510 – Herre, når din time kommer

Aposteldagen

6. søndag i treenighetstiden

5. juli 2026

Mos 12,1–4 Gud kaller og velsigner Abram

Rom 1,1–7 Paulus kalt til apostel

Luk 5,1–11 Peters fiskefangst

Kort om Aposteldagen

Aposteldagen är en av kyrkoårets speciella dagar – en av de dagar som har ett eget namn. Dessa namn markerar antingen en speciell händelse eller kyrkans åminnelse av särskilda personer. Denna söndag var ursprungligen tillägnad apostlarna Paulus och Petrus, vilka enligt traditionen avrättades på samma dag, nämligen 29 juni år 64, i Rom. Därmed infaller Aposteldagen på söndagen närmast 29 juni, det vill säga den sjätte söndagen i trefaldighetstiden.

I nutid riktas emellertid fokus mindre mot martyriet och mer mot lärjungaskapet och vad det innebär att leva som Jesu efterföljare. Aposteldagen handlar på så sätt inte bara om de första trons vittnen i kyrkans utan talar också om att var och en av oss bär på en *kallelse* att vara ett vittne i världen och dela med oss av vår tro. Detta är ett – om än på lite skiftande sätt – gemensamt tema för de tre texterna nedan.

Söndagens texter

1 Mos 12,1–4 *Gud kaller og velsigner Abram*

I och med kapitel 12 upphör den så kallad ”Urhistorien” (kap. 1–11) och berättelsen om Abram fortsätter. Mer specifikt tar den gammaltestamentliga läsningen vid efter att Abrams far

Terach tagit med sin son, dennes hustru Saraj, samt sonsonen Lot, från staden Ur – traditionellt identifierad med dagens *Tell el-Muqayyar* i södra Irak, men mer troligt *Urfa* i sydöstra Turkiet – för att utvandra till Kanaan, utmed Medelhavets östra strand. Av någon anledning fullföljer dock Terach inte resan utan bosätter sig i staden Harran, strax norr om gränsen mellan dagens Turkiet och Syrien.

¹ Herren sade till Abram medan han befann sig i Harran (och uppenbarligen fortfarande i sitt hemland): »Lämna ditt land, din släkt bokstavligen din "födelseplats" och ditt hem bokstavligen din "fars hus", och gå till det land som jag skall visa dig, dvs. Kanan. ² Jag skall göra dig till ett stort folk, jag skall välsigna dig och göra ditt namn så stort att det skall brukas när man välsignar. ³ Jag skall välsigna dem som välsignar dig, och den som smädar dig skall jag förbanna. Och alla folk på jorden skall önska sig den välsignelse som du har fått.« (jfr. 18:18; 22:18; 26:4; 28:14). Även om Guds deklaration av sin välsignelse inte är långsökt i sig gör det faktum att läsaren vet att Saraj är ofruktsam (11:30) att såväl Herrens ord om att Abram ska bli till "ett stort folk" som det medföljande löftet om att "göra hans namn stort" – då ens namn blev "stort" bland annat just genom expansionen av ens släktlinje (jfr. 2 Sam. 7) – överraskande. Hur skall detta storslagna löfte kunna bli verklighet? Herren förmår göra det ingen människa kan.

Herren ställer alltså Abraham inför ett val. Han måste bestämma sig för om han ska överge sitt befintliga land till förmån för det nya territorium som Gud vill ge honom. Han måste besluta sig för om han ska överge den släkt han redan har till förmån för den nya familj som Herren – tvärs emot Sarajs infertilitet – utlovar. Han måste avgöra om han ska lägga sin redan befintliga välsignelse, sitt arv, åt sidan, till förmån för det nya arv som Herren erbjuder. Löftet är stort, men så är även dess kostnad. Abram måste lita på att Herren faktiskt kommer leverera det han har lovat för att ge upp allt det han redan har (jfr. Hebr 11:8–12).

Efter Guds tilltal följer till sist en kort narrativ notis om att ⁴ Abram antog Herrens erbjudande och bröt upp, som Herren

hade befallt, och Lot följde med honom. Abram var 75 år när han lämnade Harran för att bege sig till Kanaan. Abram lämnade allt som i hans tid och kultur gav honom trygghet för att följa och lita på Herren när han kallade.

Rom 1,1–7 Paulus kalt til apostel

Episteltexten hämtas från Romarbrevets inledande verser.

I enlighet med tidens epistolära konventioner – om än i modifierad tillika expanderad form – och inte minst eftersom han skriver till en församling som han inte kände personligen och aldrig tidigare besökt, ger Paulus först en tämligen utförlig presentation av sig själv och sitt ärende.

Han börjar med att ange sitt namn.¹ Från Paulus, och därefter följer en beskrivning av honom själv som: Kristi Jesu tjänare eller ”slav”, kallad till ämbetet/tjänsten som apostel, och avdelad (jfr. Gal 1:15) för uppgiften att förkunna det Guds evangelium,² som Gud redan för länge sedan har utlovat genom sina profeter i de heliga skrifterna,³ evangeliet om hans son, som Paulus förklarar till sin mänskliga härkomst var av Davids ätt och uppfyllde de gamla profetiorna (ex. 2 Sam 7:12–14a) om en ättling till David på Israels tron⁴ och som därtill genom sin andes helighet blev insatt som Guds son i makt och välde vid sin uppståndelse från de döda: nämligen Jesus Kristus, vår herre.

Genom honom har jag fått nåden (jfr. 12:3; 15:15) och uppdraget att som apostel – det vill säga som ett ombud med fullmakt att tala och agera i uppdragsgivarens ställe – föra alla hedningar det vill säga icke-judar till lydnad i tro, hans namn till ära.

Därefter riktas uppmärksamheten mot adressaten:⁶ Bland dessa hedningar som Paulus uppdragits att föra till lydnad i tron är också ni i Rom, som är kallade att tillhöra Jesus Kristus.⁷ Jag hälsar er, alla Guds älskade i Rom, kallade att vara hans heliga.

Till sist följer en önskan om: Nåd och frid från Gud, vår fader, och Herren Jesus Kristus.

Luk 5,1–11 *Peters fiskefangst*

Lukas femte kapitel fortsätter skildringen av Jesu verksamhet i Galileen. Ryktet om Jesus har spridit sig och människor tränger på från olika håll för att höra hans undervisning och få hjälp med sina sjukdomar.

1En gång när han stod vid Gennesaretsjön kanske i närheten av Kapernaum vid sjöns nordvästra strand och folket trängde på för att höra Guds ord 2fick han se två båtar ligga vid stranden; medan fiskarna hade gått ur för att skölja näten rena från sand, småsten och annat som fastnat i dem under nattens fiske så att utrustningen skulle vara redo för nästa tur. 3Han steg i den ena båten, som tillhörde Simon, och bad honom att ro ut ett litet stycke. På så vis skapades bättre akustiska förutsättningar för folkskaran på stranden att höra vad honom. Sedan satte han sig ner så som seden var när man skulle undervisa (jfr. Mt 5:1) och undervisade folket från båten (jfr. Mk 3:9; 4:1). Vad Jesus sade återberättar Lukas emellertid inte. Det är inte viktigt för historien. Istället riktas fokus mot det under som snart skall ske. För 4När han hade slutat tala sade han till Simon: »Ro ut på djupt vatten och lägg ut näten där.« 5Simon som var tveksam till Jesu uppmaning svarade: »Mästare, vi har hållit på hela natten utan att få något. Nattfiske var ju trots allt det normala eftersom fisken då gick upp mot ytan och näten syntes sämre i mörkret. Att fiska på djupt vatten mitt på dagen däremot framstod säkerligen, för en yrkesfiskare som Simon, som både ineffektivt och orealistisk. Men tillägger Simon eftersom du säger det skall jag lägga ut näten.« Det kan synas märkligt att en erfaren fiskare tar professionella råd om fiske från en religiös lärare, men Jesus hade ju enligt berättelsen redan mirakulöst botat hans svärmor från hög feber (4:38–39; jfr. 4:31–37) och Simon måste förstått att Jesus besatt ”övernaturliga” förmågor 6Och Simon och de övriga som tillhörde hans båtlag gjorde så och drog ihop en väldig mängd fisk. Näten var nära att brista, 7och de vinkade åt sina kamrater Jakob och Johannes (jfr. v.10) i den andra båten som tydligen följt med ut på sjön att komma och hjälpa till. De kom, och man fick så mycket fisk i båda båtarna att de höll på att sjunka (jfr. Joh 21:1–11).

Man skulle kunna vänta sig att Simon skulle bli översvallande glad över den enorma fångsten, men hans reaktion är en annan. Han inser att det som skett går bortom det naturliga och att han befinner sig i det heligas närhet. 8Då kastade sig Simon Petrus ner vid Jesu knän och sade: »Lämna mig, herre, jag är en syndare.« 9Ty han och de som var med honom greps av bävan även de när de såg all fisken de hade fångat – 10likaså Jakob och Johannes, Sebedaios söner, som hörde till samma fiskelag som Simon. Att falla ned på det vis Simon gör är å ena sidan en hyllning; och å andra sidan en fråga om överlevnad. Uppenbarandet av det numinösa avslöjar människans synd och blir farligt för dem. Simons reaktion motsvarar de hebreiska bibelns gudsuppenbarelsen: man kan inte se Gud utan att dö. Vad Simons synd var säger Lukas ingenting om. Oavsett är det värt att notera hur sätter Simon tilltal av Jesus nu skiftar från ”mästare” (epistata) i v. 5 till ”herre” (kyrie) i v. 8. ”Herre” kan visserligen fungera som ett vanligt, artigt tilltal, men användes också om Gud i Septuaginta. Därtill används det i Lukasevangeliet bara av Jesu lärjungar. Undret uppenbarade alltså inte bara för Petrus vem han själv är – en syndare – utan också vem Jesus är.

Men Jesus sade till Simon: »Var inte rädd. Från denna stund skall du inte längre fånga fisk utan människor (jfr. Am 4:2; Hab 1:14–15).« 11Då rodde de i land, lämnade allt båtar och nät – och inte minst den största fiskfångst de någonsin sett och allt den var värd – och följde honom som lärjungar. Fångsten i sig var inte lika viktig som vad den avslöjade om Jesus.

Homiletisk reflektion

En gemensam nämnare mellan de tre texterna är Guds *kallelse* och *sändning*. Abram kallas att bryta upp för att bli till välsignelse för alla folk. Paulus framträder som kallad av nåd till apostel för att förkunna evangeliet och församlingen som kallad att vara heliga och tillhöra Kristus. Petrus möter Jesus och kallas/sänds som människofiskare. I alla tre texterna är det Gud som handlar först, omdefinierar människans identitet och ger henne del i ett uppdrag som sträcker sig bortom henne själv.

En predikan utifrån denna utgångspunkt kan ta fasta på hur Guds ord fortfarande bryter in i vår vardag och rubbar vår självförståelse. Den kan tydliggöra att kallelsen inte först och främst är en uppgift utan en relation – det handlar ytterst och djupast om att tillhöra Kristus – och att uppdraget växer fram ur denna tillhörighet. Samtidigt lever inte den troende eller kyrkan för sin egen skull. Välsignelsen till Abram, evangeliet till hedningarna och människofisket som Petrus kallas till pekar alla mot ett och samma mönster: den som kallas till Gud sänds också vidare till världen.

Salmeforslag

77 – Du Ord frå alle æver..

536b – Guds menighet er jordens største under

674 – Pris være Gud.

690 – Reis deg, Guds menighet

694 – Gi dem mitt ord!

7. søndag i treenighetstiden

12. juli 2026

1 Mos 16,1–13 Hagar gir Gud et navn

1 Joh 4,7–10 Gud er kjærlighet

Luk 15,1–10 Sauen og sølvmynten

Syvende søndag i treenighetstiden kan gjerne betone foreningen av det himmelske og det jordiske. Dagen henviser til Kristi verk, som møter oss i gudstjenesten. Herrens bønn har syv ledd. Messen er del av inkarnasjonen, «som nå og alltid». Her møter vi nådemidlene som gir kraft.

Hager gir Gud et navn. Det er et relasjonelt navn, som kan gi et ankerfeste i denne samfunnsmessige urhistorien. Fortellingene forklarer noe av hvorfor alt er som det er, og hva som er mulig. Med Hagar nevnes både et felles opphav og et tidlig skille mellom folk som i dag er ulike. Klassiske dygder handlet blant annet om å verne våre egne og ramme våre fiender. Kan det hende at denne teksten inviterer oss til å anerkjenne hennes folk som medmennesker? Hun oppfyller en omsorgsplikt, også ved jødiske skikker.

Om vi tenker at Gud kjenner alt, kan det være trivielt og si at Gud også ser meg. Men et møte med Gud som lar oss kjenne det vi tror, kan forandre. Det kan virke ubegripelig at av alt som er, kan vi ha en personlig relasjon, og at Gud selv anretter forholdet. Det setter tekstene og nådemidlene inn i vår sammenheng, som med tiden vil møte oss på mange måter, siden livet ikke er i ro. Slik kan vi også leve oss inn i Hagar sitt sted. Det er ikke fjernt, for hun behøvde alt vi behøver. I nøden hendte noe som gav henne styrke.

Denne kraften er kanskje ikke langt borte. Som Luther forklarer, at Guds vilje skjer likevel, men vi ber om at den også skal skjere hos oss.

—

I Johannes første brev hører vi om fellesskapet med Gud. Det himmelske og det jordiske kommer i et forhold. Man kunne si at de har hverandre som formål, for kjærlighet strekker seg alltid mot noe. En tidlig beskrivelse av Guds aktivitet, forutsetter at Gud er selvtilstrekkelig, men likevel i bevegelse mot det skapte. I kirkens liturgi uttrykker vi det skaptes svar, en jubel over det himmelske. Forsoningen har ulike forklaringer, men den forblir et uttrykk for en slik kjærlighet. Det kan gi vide rammer, men vi får feste blikket. Det kan kanskje være en fristelse å være polemisk. Johannesbrevet advarer mot doketismen. Gudstjenesten er også et motsvar. Her møter vi den inkarnerte og oppstandne Kristus, og får motta hans gaver. Han gir seg selv, og løftene er gode. Nåden er ubetinget, ikke brakt frem ved våre dygder. Det vi har gjort, og det vi skulle ha gjort, lærer oss på ulike måter å åpne hånden for gavene.

Forsoningen er også dyr. I Johannes vitnesbyrd er verden fremmedgjørende. Med vår forstand, kan vi motta den annerledes enn planter og dyr. Men det er blant dem vi finner vårt sted, hvor forsoningen virker for oss. Jesus trer inn i vårt samfunn hvor det finnes sykdom. Men vi er ikke vår sykdom, og alle bærer sitt. Lidelsen får følge av et større håp en vi finner selv. Forsoningen lar seg ikke beregne og den kan virke overraskende, selv om vi kjenner oss selv og tror vårt rykte.

De katolske brevene vitner om den tidlige kirkens høye vurdering av praktisk kjærlighet. Vi slapp aldri fra et praktisk ansvar, selv om forsoningslæren kanskje har gjort oss engstelige for å kalle oss medvirkende. Fromheten i den tidlige kirken er også kulturbærende. De interesserte seg for handlinger vi skylder Gud å gjøre. Likevel er troen ikke instrumentell, øyensynlig eller eiekjær. Kanskje kirken også i dag burde være mindre opptatt av dem.

—

Gjeteren viser forholdet mellom Gud og mennesker. Gjeteren er nok et gammelt motiv, som betoner relasjon, ansvar og ikke minst gleden over å få søke blant oss. Når vi får navn, kan vi kjennes og

huskes. Når Gud får et navn, oppstår også en relasjon. Gjeteren lar seg kjenne, og skaper tillit. Vi får bruke navnet, og relasjonen er ikke taus.

Tollere og syndere holdt seg nær ham for å høre ham. Hva hørte de? Den som leser Lukas har i forveien fått kjenne det store gjestebudet, med generøse bilder som samler. De har også fått høre hva det koster å følge ham. Han tekket likevel tollerne. Vi har lyttet til Johannes tale, som innleder: «Sier vi at vi har fellesskap med ham, men vandrer i mørket, da lyver vi og følger ikke sannheten. Dersom vi vandrer i lyset, slik han selv er i lyset, da har vi fellesskap med hverandre, og blodet fra Jesus, hans Sønn, rensar oss for all synd».

Et annet påfallende aspekt ved lignelsen er at mens gjeteren leter, lar han de andre være igjen i ødemarken. De virker forlatt, for i ødemarken råder maktene. I kirken har vi imidlertid også gode stemmer som betoner at vi er markens folk. Det kan være godt å leve her, og å vite at de som trenger det mest skal hjelpes av både Gud og folk. Alle skal være med i festen som lar oss huske hvor godt vi hører sammen. Her oppstår også en tradisjon. Det er et særtrekk i Lukasevangeliets fortelling at feiringen samler mange.

I den andre lignelsen kommer vi nær det som kanskje var den mest krevende siden ved tollerne. De beholdt penger som andre skulle få. Pengemakten kom mellom dem og flokken deres. Den kunne synes ved byens prakt, som var kommet på bekostning av de som levde utenfor tollmurene og dyrket marken.

Det virker kanskje litt komisk når Jesus sier at når en kvinne leter, er det med feiekosten. Men det som falt mellom sprekkene, ender opp på feiebrettet. Slik kan man finne skatter i det tapte, kan vi også finne det som ellers er.

Det som kommer mellom oss og Gud, skal ikke fortreges, men nevnes. Språket vårt blir da gjerne abstrakt, men synder er best beskrevet i en praktisk ramme. Om vi aldri tømmer søppelet må vi leve med det. Det er hjelp i de konkrete lignelsene. De skaper en praktisk ramme hvor også vi forstår hva vi snakker om.

Når vi bruker Guds navn, blir også det vi har med oss en implisitt relasjon. Det ville være fristende å holde seg til de johanneiske motivene, hvor navnet som lar Gud komme nært er Den gode hyrde. Det er like elegant å se hvordan dette navnet blir kjent hos Lukas. I Lukasevangeliet møter vi samfunnet på en spennende måte. Han går i utkanten, og slik møter samfunnet Gud. Fortellingene kan styre oss bort fra uretten som følger det vi er vant til og tar for gitt.

Det er kanskje litt utfordrende å la en alminnelig folkekirke alltid være bestemt av individuelle gudsrelasjoner. Jeg tror at det er godt for kirken å tematisere etikk og felles ansvar. Flokken har bestandig blitt samlet, og å lytte sammen er annerledes enn å lytte alene. Vi samles kanskje bedre om særinteresser settes til side.

Selv om Hagar møter Gud i ensomhet, blir hun stammor. Historien har delt oss, vi kjenner både likhet og forskjell. Vi kommer nær henne, men vi ser henne på stor avstand. Kan det minne om den nærhet og avstand som vi møter i evangeliet? De hører, men lytter de? Hva med oss? Det var synderne som kom, ikke de dyktige. Carl Henrik Martling skriver: «De måtte ikke bli bedre for å komme igjen siden».

Hvem som er i hans flokk, kan vi ikke si sikkert. Men vi samler oss slik han lar oss samle, omvender oss til dåpens nåde og ber om vern mot ondskap. Her får vi stadig plass til flere, og her er vi samlet flere enn vi vet om.

Disse to lignelsene leder til en tredje lignelse om å være tapt og gjenfunnet. De viser til en mann, en kvinne og et barn. Når lesningen avsluttes i vers 10, oppstår et større alvor i siste linje. «På samme måte sier jeg dere; blir det glede blant Guds engler over én synder som vender om».

Hva betyr avstander når vi leser dette? Kan vi skjule eller glemme som om ingen følger med? Skal vi ta Hagar alvorlig, vil navnet hun gir Gud, minne oss om at vi ikke bare forholder oss til oss selv. La oss forsøke å glede oss med englene.

Salmeforslag

530 – Kirken den er et gammelt hus

741 – Du søv under himlens stjerner

375 – Å at jeg kunne min Jesus prise

563 – Når jord og himmel møtes her

304 – Når heile verda syng mot Gud

8. søndag i treenighetstiden

19. juli 2026

2 Mos 32,1–4.30–35 Gullkalven og Moses' bønn

1 Joh 2,15–17 Elsk din bror og ikke verden

Matt 6,19–24 Det udelte hjertet

*Denne tekstgjennomgangen har tidligere vært publisert
i Nytt norsk kirkeblad 3/2020.*

Det største budet

Søndagens tre tekster kan sammenfattes i Bibelens største og viktigste bud: *”Du skal elske Herren din Gud Av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand”* (Matteus 22,37 5.Mos 6,5).

2.Mos 32,1-4.30-35 forteller om en situasjon som er gjenkjennelig. De fleste mennesker trenger noe eller noen utenfor seg selv som gir trygghet og tilhørighet, og hvis Gud kjennes irrelevant, langt borte eller uforståelig, søker vi etter noe annet som gir mening.

Da Moses drøyde med å komme tilbake fra møtet med Gud på fjellet, ble Israelsfolket urolige og utålmodige. Hvor var Gud når de trengte ham? Hvorfor var han taus og opphøyd, langt borte fra hverdagen deres? De hadde opplevd å bli ført ut av Egypt ved Guds mektige hånd, hadde gjort seg mange og overveldende gudserfaringer, men sluttet likevel ikke med å stille spørsmål ved hans nærvær. Var Gud til å stole på? ”Er Herren blant oss eller ikke?” (2.Mos 17,7). De ønsket seg en gud som var enkel å forholde seg til, en de kunne se og ta på. Løsningen ble en gullkalv, selvlaget og med egenskaper de kunne kjenne igjen.

1. *Joh 2,15-17* er et negativt formulert bud om å ikke elske verden. Det johanneiske begrepet "verden" (*kosmos*) forstås her som den "falne verden", skaperverket som følge av syndefallet befinner seg i mørket (*Joh 1,9-10*). Det positive motstykket til ikke å elske verden er å elske Gud av hele sitt hjerte.

Matteus 6,19-24 – evangelieteksten – utdyper innholdet i det største budet. Teksten er en del av Bergprekenen (Mt 5-7), den første av fem store taleavsnitt i Matteusevangeliet. Leserne skal bli kjent med viktig innhold i Jesu lære - hva han underviser om Guds rike og hva han lærer om det å være en disippel. I urkirken har trolig Matteus 5-7 fungert som dåpsopplæring, og i den eldste skrevne dåpsopplæring, Didache, finnes det mange sitater fra Bergprekenen.

Betraktninger over teksten

Jesu ord er sterke, tydelige og betingelsesløse. Tidligere i Bergprekenen retter Jesus ofte brodden mot fariseerne og de skriftlærde. "*Når dere ber, skal dere ikke gjøre som hyklerne...*" (Mt 6,5). Formen er polemisk, og vi kan fristes til å tenke at det er de og ikke vi som er adressat for formaningene. I 6,19 endres formen. Borte er konflikten med fariseerne og de skriftlærde, fokuset er disiplene alene.

Om å samle skatter (v.19–21)

Vi kan kjenne igjen i Jesu ord om ikke å samle skatter på jorden (v.19). Når vi står ved ei kiste, er ikke fokuset den døde eiendeler og økonomi. Det blir tegnet et bilde av hvem den døde var og hva han betydde for andre. Døden understreker sannheten i Cornelis Wreeswijks ord "*Du kan ingenting ta med deg dit du går*". Skatter på jorden er forgjengelige. Møll spiser opp klærne, mark fortærer treverk og mat, og jo større skatten er, desto større blir lysten for andre til å stjele (v.20).

Vi skal ikke samle skatter på jorden, men i himmelen. Hva betyr de underlige ordene? Matteus gir oss ikke noe svar, men Lukas-parallellen sier at det er å gi til fattige. "Selg det dere eier, og gi gaver til de fattige. Skaff dere pengepunger som ikke slites ut, en uforgjengelig skatt i himmelen..." (Luk 12,33). På tilsvarende måte

forbindes skatten i himmelen i Matt 19,21 med gaver til de fattige. Ordspr 19,17 kaller hjelp til fattige et lån til Herren, som Herren skal betale tilbake. I jødisk fromhet kunne velgjerninger mot fattige oppfattes som en kapital som ble satt inn på en himmelsk bankkonto. Det er sannsynligvis dette bildet som ligger bak Jesu ord. Men ordene er ikke en invitasjon til et smålig beregning. Jesus sier at den venstre hånden ikke skal vite hva den høyre gjør (6,2-4).

Jesu ord er tydelige: Medmennesker er viktigere enn eiendeler. Fellesskap er viktigere enn formue.

Ordene skaper en uro. Tvinger meg til å tenke på hva som er viktigst i livet mitt, driver meg mot et kyrie eleison...

Ordene om å samle skatter samles i et visdomsord: *"Der skatten din er, vil også hjertet ditt være"* (v.21) Som brevtteksten fra Johannes, knyttes også dette ordet til det første og største budet: *"Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte"*. Mitt forhold til det jeg eier skal ikke isoleres fra mitt forhold til Gud, og mitt forhold til Gud skal ikke løsrives fra mitt forhold til mine medmennesker. En test på hvor hjertet mitt hører til, er hvordan jeg forholder meg til "de andre".

Sykt eller friskt øye (v.22–23)

Etter å ha snakket om hjertet, bruker Jesus nå et annet bilde – øyet. Når Jesus forteller om viktigheten av å ha et "rent øye" virker det som om det er en sammenheng med ordene i Saligprisningene om å ha et "rent hjerte" (5,8).

Ordet om øyet som "kroppens lampe" (v.22) kan virke gåtefullt. Tanken er at øyet er en lyskilde for hele kroppen. Uten øyet – ikke noe lys. Derfor kan øyet betraktes som et like sentralt organ som hjertet. Øyet avgjør "blikkretningen" for livet. Å ha et "klart" øye (v.22) betyr at øyet er enfoldig/enkelt/rent (av gr. haplos). Det motsatte - et "sykt" øye - betyr et øye som er ondt i moralsk forstand (av gr. poneros). Jesu budskap er: Et sykt øye har oppmerksomheten rettet mot denne verdens rikdom/skatt. Et klart øye har oppmerksomheten rettet mot Gud. Et radikalt enten – eller, som går igjen i hele Bergprekenen.

Gud eller Mammon (v.24)

Jesu formaninger avsluttes med visdomsordene ”Dere kan ikke tjene både Gud og Mammon”. Enda et radikalt enten eller. ”Mammon” var et vanlig arameisk ord for eiendom og inntekt, men Jesus personifiserer uttrykket om eiendom som en ond makt. Det vi eier er ikke bare en nøytral størrelse, men kan bli en makt som drar hjertet og blikket/fokuset bort fra det viktigste: fellesskapet med Gud og mennesker. Det er en drivkraft som ligger i å ville ha og forbruke mer i en verden hvor de rikes velstand øker og de fattiges antall vokser.

Inntrykk

De krevende og betingelsesløse formaningene fra Bergprekenen er virkelig ikke til å slå seg for brystet av. Hvem kan ærlig og oppriktig si at jeg elsker Gud av hele mitt hjerte? Mitt hjerte er delt, ikke ”rent” og ”enfoldig”. Men ordene ble ikke sagt for å bryte oss ned i skam og dårlig samvittighet. Ordene kommer fra en Gud som nådig vil berøre våre hjerter og hjelpe oss til å se klart. En Gud som elsker oss så høyt at han tilgir all vår grådighet og tilkortkommenhet. En Gud som vil gi oss et nytt hjerte. Han gav oss det første budet, ikke fordi han ville ha oss for seg selv som en sjalu og nidkjær elsker, men for å lappe sammen et hardt prøvet og istykkerslått hjerte.

Å være helhjertet og å elske Herren av et helt hjerte. Er det en uoppnåelig utopi?

Nei, det er Guds dype lengsel for våre liv. Gud vil et liv som ser hva som er verdt å leve for, hvilke skatter som er verd å samle på. Gud vil et liv som får konsekvenser for min neste og mine prioriteringer. Og - én dag skal det delte hjerte bli helt!

Salmeforslag

547 – Syng for Herren

588 – Vi samles til dåp

382 – Din trofaste kjærlighet

670 – Til kjærleik Gud oss skapte

376 – Jag kan icke räkna dem alla (nattverd)

674 – Pris være Gud

9. søndag i treenighetstiden

26. juli 2026

Hos 6,1–3 Han vekker oss til liv

Rom 8,31–39 Han som ga sin Sønn for oss alle

Matt 11,28–30 Jeg vil gi dere hvile

Hvis du ikke vet hvor i kirkeåret du er, så er du sannsynligvis i treenighetstiden, denne lange og kanskje litt uhåndgripelige delen av kirkeåret. Treenighetstiden har ingen av de store merkedagene i kirkeåret, men handler om hverdagen; om hva det er å leve et kristent liv. Den liturgiske fargen i treenighetstiden er grønt - som symboliserer vekst og livskraft. Tekstene for denne søndagen sier oss noe om at livet består av både gode og ikke fullt så gode dager og de sier oss noe om håpet i Jesus Kristus.

Kunnskap og kjennskap

I teksten fra Hosea er det to konkrete oppfordringer: Å vende om til Herren, og å lære oss å kjenne Herren. Det siste er lettere sagt enn gjort, hvis man legger til grunn at å kjenne Herren er det samme som å forstå Gud. Gud er litt som kunnskap – jo mer man tilegner seg av kunnskap, jo mer skjønner man hvor mye man *ikke* vet, kan eller forstår. Vi mennesker kan aldri fullt ut forstå Gud. Gud er alltid større. Kanskje nettopp på denne bakgrunn, følges denne innledningen opp av et viktig tillegg: La oss *jage etter* å kjenne [Herren]. Selv om vi aldri kan forstå Gud fullt ut, betyr det jo ikke at vi ikke skal strekke oss etter det. Og kanskje handler dette verset vel så mye om å aktivt søke en relasjon til Gud. For å bruke kunnskapsbildet igjen: Erkjennelsen av at vi aldri vil komme oss gjennom alle bøker som er skrevet må ikke stoppe oss fra å lese, og ikke minst glede oss over, bøker.

I Matteus 11:28-30 kan vi lese en av de mest kjente passasjene i bibelen; «Kom til meg, alle dere som strever og bærer tunge byrder, og jeg vil gi dere hvile (...)». Jesus' oppfordring i denne Matteus-teksten, kan nesten leses som en motsetning til Hosea-teksten. Å hvile er noe ganske annet enn å jage. Mens et jag innebærer uro og stress, er hvile mer snakk om trygghet og ro. Kanskje kan vi her ane et skifte i fokus? Eller kan det likevel være to sider av samme sak? Å jage etter Gud, kan gi hvile og ro på andre områder i livet?

I Sacra Pagina-kommentaren om evangeliet etter Matteus pekes det på at måten Jesus snakker her, er en måte å snakke på som tilsvarende måten de lærde i Jesus' samtid talte i sin undervisning. I dette kommentarverket trekker man også inn den jødisk-kristne diskusjonen om hva nettopp kunnskap eller visdom *er* og hvor man finner den. Det vises videre til at *visdom* kan tolkes som *sønnen* og at visdom kan *finnes* i sønnens undervisning. Konklusjonen i dette avsnittet om Matteus 11,28-30 er verd å merke seg: Likeså mye som at Jesus *er* eller representerer visdom eller kunnskap, så er Jesus [Guds]sønnen. Den som kjenner *ham*, kjenner Gud – og *det* er den høyeste form for visdom/kunnskap. (*Sacra Pagina: The Gospel of Matthew*, s. 170)

Herren ga, og Herren tok

Det er en nøktern erkjennelse av livets realiteter i denne søndagens tekster. I teksten fra Hosea kan vi lese om Herren som rev i stykker, men vil helbrede oss. I Matteus-teksten leser vi at Jesus henvender seg til alle som bærer tunge bærer. Og i romerbrevet kan vi sågar lese; «for din skyld drepes vi dagen lang, vi regnes som slaktesauer». At folk forfølges for sin tro, er dessverre ikke et tilbakelagt kapittel. Her i Norge er vi så heldige å ha et relativt livsynsåpent samfunn, hvor folk i stor grad kan leve ut sin tro uforstyrret, og hvor mangfold og toleranse tross alt fortsatt er viktige verdier – selv om en del nettforum og kommentarfelt innimellom kan få oss til å tro annerledes. Likevel ser vi stadig eksempler på folk som opplever forskjellsbehandling, trakassering og diskriminering på bakgrunn av sin tro. Verdens gang gjør også sitt, da folk flest gjerne sliter med å skille ekstremistiske regimers eller kolonialistiske (stor-)maktens handlinger fra enkeltindivider

på andre siden av jorden. Vi skal heller ikke så langt ut over landegrensene før tro kan være livsfarlig, fordi folk regelrett forfølges og risikerer å bli drept på grunn av sin tro.

Livet kommer med både gode og onde dager for oss alle. Selv om man lever i et av verdens rikeste land med gode velferdsordninger, tros- og livssynsfrihet, et tross alt godt fungerende helsevesen og hvor stadig færre av oss har fysisk tungt arbeid, så er ingen av oss forskånet fra å oppleve sykdom, bekymringer og død. Men slik er en gang den jordiske tilværelse, og vi trenger kontrastene. Uten mørke; intet lys. Uten natt; ingen dag. Uten død; ingen oppstandelse. Håpet er et underliggende tema i alle denne søndagens tekster. Uansett hva vi møter på av motgang i livet, skal ingen ting skal kunne skille oss fra Guds kjærlighet.

Håpet er for alle

Det verdt å dvele litt ved setningen i Rom 8:32: «Han som ikke sparte sin egen Sønn, men ga ham for oss alle, kan han gjøre noe annet enn å gi oss alt sammen med ham?». Nettopp dette *for alle* er det verd å bite seg merke i. Et tilbakevendende diskusjonstema i teologiske kretser er hvordan man skal tolke Den lille bibel. Hva betyr egentlig formuleringen i Johannes 3:16? Dette verset kan tolkes både inkluderende og svært ekskluderende. Hvis man leser litt videre i Johannesevangeliet (fortsatt kapittel 3), står det i vers 18 at «den som tror på ham, blir ikke dømt. Den som *ikke* tror, er allerede dømt fordi han ikke har trodd på Guds enbårne Sønns navn» (Joh 3:18, min kursivering).

Heldigvis er det mange som reiser spørsmål om dette. Kan det virkelig være så kategorisk? Hva er det egentlig å *tro* på Jesus Kristus? Hvor mye tvil er det rom for? Holder det å håpe? Hva med de som *ikke* tror? Eller de som aldri har hørt om Jesus? Hva med dem som ikke har språk? Derfor er det det noe herlig befriende med formuleringen i rom 8.32: Han som [...] ga ham *for oss alle*. Helt uten noen forbehold.

I evangeliet etter Lukas får vi høre at de som ikke tar imot Guds rike *likesom et lite barn*, ikke skal få komme inn i det. (Luk 18:16) Dette kan også leses ekskluderende.

Men poenget i denne sammenhengen er at mens vi voksne kan slite med å ta imot Guds rike fordi vi henger oss opp i det som for oss fremstår som logiske brister, er barn mer tillitsfulle av natur. Og riktig små barn har jo ikke noe språk i det hele tatt. Kanskje er nettopp dette kjernen: I stedet for å bruke energien vår på å prøve i å *forstå* Gud, kan vi øve oss i hvile i troen og håpet: Hverken forfølgelse eller nød, sult eller farer, ikke en gang døden skal kunne skille oss fra Guds kjærlighet. *Sikkert som soloppgangen kommer han*. Sannelig er kjærligheten sterkere enn døden.

Salmeforslag

738 – Noen må våke i verdens natt

882 – Eg veit i Himmelrik ei borg

466 – Sorgen og gleden de vandrer til hope

319 – Lær meg å kjenne dine veie

744 – The kingdom of God/Guds rike er fylt

482 – Deg å få skode er sæla å nå